

rechtstreeks 2026 nr. 2

Raad voor de
rechtspraak

Meer werk voor de zitting

Cindy Seinen

Regie in de voorfase:
verslag van een zoektocht

Erica Marechal en David Schelfhout

Cascade bij de CRvB: met vroege
regie investeren in een stroom-
versnelling in de rechtspraak

Bert Marseille

MBnA bij het hof
Den Haag - interview met
Margot van Cleef-Metsaars,
Daphne Schreuder en
Peter Verbeek

Meer werk voor de zitting

rechtstreeks 2/2026

Colofon

Rechtstreeks is een periodiek voor de Rechtspraak en richt zich op de praktijk en de ontwikkeling van de rechtspraak in Nederland. Het tijdschrift, verspreid door de Raad voor de rechtspraak, stelt zich ten doel wetenschappelijke inzichten en bijdragen aan het publieke debat over de rechtspraak ter kennis te brengen van allen die beroepshalve bij de rechtspraak betrokken zijn. Opname in *Rechtstreeks* betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Raad voor de rechtspraak weergeeft.

Redactie

Dr. N. (Nienke) Doornbos
Universitair hoofddocent rechtssociologie aan de
Universiteit van Amsterdam

Mr. dr. H.J. (Herman) van Harten
Senior raadsheer en teamvoorzitter in het gerechtshof
Den Haag

Drs. A. (Harry) Koster
Kennisarchitect bij de Raad voor de rechtspraak

Prof. mr. dr. K.G.F. (Kim) van der Kraats
Rechter rechtbank Midden-Nederland en bijzonder
hoogleraar rechtspraak aan de Universiteit Utrecht

Prof. mr. dr. A.T. (Bert) Marseille
Hoogleraar bestuurskunde, in het bijzonder de
empirische bestudering van het bestuursrecht aan de
Rijksuniversiteit Groningen

Redactieraad

Prof. mr. T. Barkhuysen
Prof. mr. Y. Buruma
Prof. mr. dr. L.M. Coenraad
Prof. mr. dr. I. van Domselaar
Prof. mr. N.J.H. Huls

Redactieadres

Redactie *Rechtstreeks*
Raad voor de rechtspraak
Afd. Strategie
Postbus 90613
2509 LP Den Haag
E-mail: rechtstreeks@rechtspraak.nl

Oplage

3.770 exemplaren

ISSN 1573-5322

Uitgever

Xerox/OSAGE

Foto omslag

Ymke Frijters

Abonnementen

Rechtstreeks wordt gratis toegezonden aan hen die tot de doelgroep behoren. Wie meent voor toezending in aanmerking te komen wordt verzocht zijn naam, post-adres en functie kenbaar te maken aan het secretariaat van *Rechtstreeks* (rechtstreeks@rechtspraak.nl).

Adresmutaties

Xerox Communicatie Service
t.a.v. het bedrijfsbureau
Kalvermarkt 53
2511 CB Den Haag
E-mail: info@xnloverheid.nl

Retouren

Bij onjuiste adressering verzoeken wij u gebruik te maken van de adresdrager en daarop de reden van retournering aan te geven.

© Staat der Nederlanden (Raad voor de rechtspraak)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, in een voor anderen toegankelijk gegevensbestand worden opgeslagen of worden openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Raad voor de rechtspraak. De toestemming wordt hierbij verleend voor het verveelvoudigen, in een gegevensbestand toegankelijk maken of openbaar maken waarvoor geen geldelijke of andere tegenprestatie wordt gevraagd en ontvangen en waarbij deze uitgave als bron wordt vermeld.

Inhoud

Redactioneel	5
Over de auteurs	9
Column Wat is het recht? <i>Hanneke van Eijken</i>	11
Regie in de voorfase: verslag van een zoektocht <i>Cindy Seinen</i>	14
Cascade bij de CRvB: met vroege regie investeren in een stroomversnelling in de rechtspraak <i>Erica Marechal en David Schelfhout</i>	30
De mondelinge behandeling na aanbrengen, hoe werkt dat bij het hof Den Haag? Interview met Margot van Cleef-Metsaars, Daphne Schreuder en Peter Verbeek <i>Bert Marseille</i>	40

Redactioneel

De titel van dit nummer van *Rechtstreeks* is ‘Meer werk voor de zitting’. Het duidt op het streven van de rechter om bij de behandeling van zaken meer tijd en aandacht te besteden aan het deel van de procedure dat voorafgaat aan een eventuele behandeling van de zaak ter zitting. Het betreft een vorm van regie. Regie kan in algemene termen worden omschreven als het afstemmen van het handelen van actoren, gericht op een bepaald resultaat. Regie in de rechtspraak betreft beslissingen over de wijze van behandeling van zaken door de rechter. Zo omschrijft Ahsmann regie als het actief structureren, sturen en bewaken van het proces.¹

Bij de regiebeslissingen die de rechter neemt, zal hij altijd de doelen van de rechterlijke procedure in het oog moeten houden, net als de middelen waarover hij beschikt en de waarborgen waarop partijen mogen vertrouwen. Wat de *doelen* van rechtspraak zijn, is voor discussie vatbaar. Ik houd het op een uitkomst die door de deelnemende partijen als rechtvaardig kan worden aanvaard en op een snelle beëindiging van het geschil tegen zo laag mogelijke kosten.² Bij de *middelen* gaat het om het procesrechtelijk instrumentarium dat de rechter ten dienste staat bij de behandeling van zaken, maar ook om personeel

en logistiek, zoals bijvoorbeeld medewerkers die hem helpen bij het uitvoeren van zijn taak als rechter, goed werkende ICT en voldoende goed uitgeruste zittingszalen. Bij *waarborgen* gaat het om het recht op een eerlijk proces, met een onafhankelijke, onpartijdige en onbevangen rechter en gelijke proceskansen voor partijen.

Bij een ideaaltypisch verloop start de procedure bij de rechter met een wens (een verzoek of vordering) van een van de partijen (zoals: betaling van een rekening, schadevergoeding, een verklaring voor recht, de vernietiging van een besluit of het opleggen van een straf) en wordt de rechter vervolgens door partijen voorzien van (informatie over) hun standpunten, bespreekt hij de zaak met partijen op een zitting en neemt hij een beslissing.

De zitting kan worden gezien als het hart van de procedure. Partijen kunnen daar voor de rechter hun visie op het conflict geven, de rechter kan kijken of de zaak rijp is voor een beslissing, nader onderzoek nodig is of dat een schikking in de rede ligt. Voor de regisserende rechter zijn met betrekking tot de zitting twee samenhangende vragen van belang: is het van meerwaarde om een zitting te houden en zo ja, aan welke voorwaarden moet zijn voldaan om het effect van de zitting zo groot mogelijk te laten zijn?³

¹ M.J.A.M. Ahsmann, *De regierol van de rechter; naar harmonie tussen effectiviteit, efficiëntie en rechtvaardigheid*, Deventer: Wolters Kluwer 2024.

² Zie daarover respectievelijk: D. Allewijn, ‘Het rapport “De praktijk van de nieuwe zaaksbehandeling in het bestuursrecht”’, NTB 2016/29 en M. Gramatikov, M. Barendrecht & J.H. Verdonshot, ‘Measuring the Costs and Quality of Paths to Justice: Contours of a Methodology’, *Hague Journal of the Rule of Law* 2011/3.

³ Overigens blijkt uit recent onderzoek bij de rechtbanken Amsterdam en Gelderland dat de beslissing in civiele zaken over het wel of niet behandelen van de zaak ter zitting in veel gevallen buiten het zicht van de rechter wordt genomen, vanwege delegatie aan gerechtsjuristen. Zie: N. Doornbos, *Zittingscultuur in de civiele rechtspraak* (Research Memoranda 2026/1), Den Haag: Raad voor de rechtspraak 2026 (zie m.n. p. 216).

In de drie bijdragen over het centrale thema van dit nummer van *Rechtstreeks* zijn zes personen aan het woord (vijf rechters en een wetenschapper) die grondig hebben nagedacht over de vraag hoe de rechter bij de start van de procedure zo goed mogelijk regie kan voeren. **Cindy Seinen** (rechter in de rechtbank Den Haag) schrijft over haar zoektocht naar regie in de fase voorafgaand aan de behandeling van civiele zaken op de zitting. **Erica Marechal** (rechter bij de Centrale Raad van Beroep) en **David Schelfhout** (onderzoeker bij Andersson Elffers Felix) schrijven over het innovatieve Cascade-project bij de Centrale Raad van Beroep, dat erop is gericht om met een vroegtijdige beoordeling van de zaak te komen tot een passende en effectieve behandeling daarvan. **Margot van Cleef-Metsaars, Daphne Schreuder** en **Peter Verbeek** (allen rechter in het gerechtshof Den Haag) vertellen in een interview over hun ervaringen met de zogeheten mondelinge behandeling na aanbrengen (MBnA), een werkwijze bij de hoven, begonnen in hof Den Haag, waarbij op een civiele zitting, zo snel mogelijk na binnenkomst van de zaak in hoger beroep, wordt gekeken of niet toch een schikking mogelijk is.

Valt er een grootste gemene deler uit ervaringen van de zes (ervarings)deskundigen te destilleren over de waarde van vroege regie voor het realiseren van de doelen van de rechterlijke procedure, de beschikbare middelen en de te garanderen waarborgen?

Voor wat betreft de relatie tussen regievoering en de *doelen* van de rechtspraak valt allereerst op dat Seinen de enige auteur is die noemt dat in discussie is wat die doelen precies inhouden. De discussie ziet met name op de vraag waarop de regievoering door de rechter moet zijn gericht.

Ziet die alleen op de beslissing die hij moet nemen in het voorliggende geschil, of ook op het helpen oplossen van het achterliggende conflict? Seinen geeft een genuanceerd beeld van de discussie en stelt dat de standpunten van de verschillende auteurs minder ver van elkaar zijn verwijderd dan vaak wordt verondersteld. Zelf lijkt ze – net als de andere auteurs – voor een ruime taakopvatting te kiezen. Bij alle auteurs is er daarnaast aandacht voor het belang van regie ten behoeve van een snelle afhandeling van het geschil. Zowel bij Marechal en Schelfhout als bij Van Cleef-Metsaars, Schreuder en Verbeek ligt de nadruk op een alternatief voorafgaand aan een reguliere zitting in het hoger beroep. Bij Van Cleef-Metsaars, Schreuder en Verbeek betreft het een zitting die snel na de start van de procedure plaatsvindt, nog voordat partijen stukken hebben gewisseld, bij Marechal en Schelfhout betreft het triage door de rechter, na overleg met de gerechtsjurist, ten behoeve van selectie van zaken die zonder zitting zouden moeten kunnen worden afgedaan.

Voor alle drie de werkwijzen geldt dat, naast winst en voordelen voor partijen in het licht van de hiervoor genoemde doelstellingen van rechtspraak, ook sprake is van kwetsbaarheden die ten koste kunnen gaan van de *doelen* van de rechtspraak. Seinen noemt advocaten die een dermate uitvoerig antwoord geven op haar vragen voorafgaand aan de zitting, dat zij hun cliënten meer op kosten jagen dan goed voor ze is. Marechal en Schelfhout melden dat intensief contact met partijen in de voorfase niet altijd ertoe leidt dat de zaak zonder zitting kan worden afgedaan. Van Cleef-Metsaars, Schreuder en Verbeek wijzen op dilemma's bij de selectie van zaken voor een MBnA. De helft van de zaken die in aanmerking komen voor een MBnA-zitting

wordt daadwerkelijk daarvoor geselecteerd en de helft daarvan resulteert in een schikking. Een royelere selectie zou aan meer partijen de kans bieden de mogelijkheid van een schikking te verkennen, maar er waarschijnlijk ook vaker toe leiden dat de schikkingspoging mislukt en partijen weer terug bij af zijn. Toch leert de ervaring dat soms ook in complexe of moeilijke zaken een minnelijke regeling mogelijk is.

Wat betreft de *middelen* valt in de eerste plaats op dat de processuele regels waar de civiele en de bestuursrechter aan gebonden zijn, eigenlijk nooit een belemmering vormen voor het voeren van vroege regie. Een uitzondering betreft het feit dat een MBnA niet mogelijk is in verzoekschriftprocedures, omdat een partij daar zijn gronden van beroep al in het verzoekschrift moet opnemen en er dus al een partijstandpunt is ingenomen. Om die reden komen arbeidsgeschillen op basis van de Wet werk en zekerheid, die zich qua materie bij uitstek lenen voor een vroege zitting waar de mogelijkheden van een minnelijke oplossing worden verkend, niet voor een MBnA in aanmerking. Bij het andere aspect van de middelen (logistiek en personeel) valt allereerst op dat de manier waarop zaken binnen gerechten door het systeem worden geleid ertoe leidt dat er maar een korte tijdspanne is voor regie en dat rooster technische perikelen als consequentie hebben dat een MBnA-zitting weliswaar ‘zo snel mogelijk’ plaatsvindt, maar toch al gauw ruim twee maanden nadat de zaak bij het hof aanhangig is gemaakt. Daarnaast valt op dat de gerechtsjurist in de bijdragen van Seinen en van Van Cleef-Metsaars, Schreuder en Verbeek volledig afwezig is. Regie wordt blijkens hun bijdragen gevoerd door de rechter, niet door gerechtsjuristen. In het Cascade-project waar Marechal en Schelfhout over schrijven is dat

totaal anders. Daar vervullen gerechtsjuristen een cruciale rol. Zij zijn het die het contact met partijen leggen om te bezien hoe de zaak het beste kan worden behandeld en of het van meerwaarde is in te zetten op een schikking.

De rol van de gerechtsjuristen in het Cascade-project zou vragen kunnen oproepen over de *waarborgen* die voor de procedure bij de rechter gelden. Neemt de gerechtsjurist niet te veel van de rechterlijke taken over? Marechal en Schelfhout laten wat mij betreft overtuigend zien dat dit niet het geval is en vermeldenswaard is voorts dat partijen er geen enkele moeite mee hebben dat een gerechtsjurist in plaats van de rechter het contact met hen legt. Een vergelijkbaar geruststellende bevinding op het punt van waarborgen biedt de observatie van Seinen dat partijen die zij korter dan tien dagen voor de zitting met vragen benadert, niet als reactie geven dat ze daar te weinig tijd voor krijgen, maar juist positief waarderen dat ze voorafgaand aan de zitting met vragen worden benaderd.

Al met al biedt de beschrijving en analyse van de drie vormen van vroege regie tal van even waardevolle als genuanceerde inzichten in hoe die de kwaliteit van rechtspraak kan versterken, maar er blijkt ook uit waar sprake is van kwetsbaarheden en uitdagingen. Die lijken, is mijn voorzichtige conclusie, nauwelijks te liggen bij de waarborgen, iets meer op het punt van middelen, en nog wat meer op het terrein van de doelen van rechtspraak. Dat neemt niet weg dat de drie bijdragen indiceren dat allerlei vormen van regie kunnen helpen zaken passender en sneller af te doen dan wanneer de rechter als regel regieloos koerst op afdoening na zitting.

De column vormt in meerdere opzichten een geweldig contrast met de drie bijdragen over vroege regie door de rechter. **Hanneke van Eijken** kijkt vanuit de lens van de literatuur (Auden, Kafka, Sosnowski, White en Witteveen) naar wat recht is en bezorgt ons daarmee een aantal formidabele eyeopeners.

Namens de redactie,
Bert Marseille

Over de auteurs

Margot van Cleef-Metsaars

Mr. J. van Cleef-Metsaars is raadsheer bij het hof Den Haag. Daarnaast is zij MfN-registermediator en docent bij het Studiecentrum voor Rechtspleging.

Hanneke van Eijken

Prof. mr. dr. H. van Eijken is hoogleraar rechtsstaat en democratie (Alex Brenninkmeijer wisselleerstoel) aan de Universiteit Utrecht, rechter plv bij de rechtbank Gelderland, en dichter. Met haar poëzie won ze onder meer de Jotie t'Hooft prijs en de Lucy C.W. Van der Hoogt Prijs. Ze schreef de bundels *Papieren veulens*, *Kozijnen van krijt* en *Waar slaap van gemaakt is*. Haar laatste bundel heet *Hazenklop* (Uitgeverij Van Oorschot). Foto Lynn Greenaway.

Erica Marechal

Mr. E.C.E. Marechal is senior raadsheer inhoudelijk adviseur bij de Centrale Raad van Beroep. Zij was projectleider van en een van de betrokken raadsheren bij het project Cascade.

David Schelfhout

D. Schelfhout MSc is bestuurskundige en werkt als onderzoeker en adviseur bij Andersson Elffers Felix. Hij deed onderzoek naar een breed scala aan innovatieve projecten binnen de Rechtspraak.

Daphne Schreuder

Mr. D.A. Schreuder is senior raadsheer bij het hof Den Haag. Zij maakt deel uit van een van de handelsteams, doet geregeld MBnA's en is MBnA-selecteur. Zij is voorzitter van de landelijke werkgroep die professionele standaarden opstelt voor de handelsteams van de hoven. Eerder was zij rechter bij de rechtbank Den Haag, wetenschappelijk medewerker bij de Hoge Raad en advocaat.

Cindy Seinen

Mr. C.J-A. Seinen is senior rechter bij de rechtbank Den Haag, lid van de Landelijke Expertgroep Burgerlijk Procesrecht, (mede)docent van het vak De mondelinge behandeling voor RIO's en sectoroverstappers bij SSR, redactielid van het *Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging* en buitenpromovenda aan de Vrije Universiteit.

Peter Verbeek

Mr. P.M. Verbeek is sinds 2003 lid van het hof Den Haag. Hiervoor werkte hij bij de rechtbank Dordrecht, het ministerie van Justitie en het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Ook is hij enkele jaren gedetacheerd geweest bij de Europese Commissie in Brussel. Hij is zijn loopbaan begonnen in de advocatuur bij De Brauw Blackstone Westbroek.

Wat is het recht?

Hanneke van Eijken

We werken er mee, bouwen eraan, interpreteren het en geven er betekenis aan. Toch stellen we de vraag zelf niet zo vaak. Misschien omdat juristen vooral bezig zijn met wat het recht doet, en minder met wat het eigenlijk is.

Voor een (begin van een) antwoord neem ik u graag mee naar de poëzie.

In het gedicht *Law Like Love* vraagt de dichter W.H. Auden zich af wat het recht is. Verschillende stemmen geven verschillende antwoorden. Tuinders, rechters, wetenschappers en menigten zien allemaal iets anders.

De tuinders zeggen:

*'Law, say the gardeners, is the sun,
Law is the one
All gardeners obey
Tomorrow, yesterday, today.'*

De rechter verklaart zelfverzekerd:

'Law is The Law.'

En uiteindelijk komt Auden tot een antwoord aan het einde (van dit veel langere gedicht):

'Like Love I say.'

Hij schreef deze regels in 1939, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. Juist in zo'n tijd zoekt hij naar wat recht betekent voor gewone mensen. Zijn conclusie is niet dat recht een

systeem, een institutie of een verzameling regels is. Zijn conclusie is dat recht lijkt op liefde: ongrijpbaar, onvermijdelijk en overal aanwezig.

Gedurende het gedicht passeren allerlei ervaringen met het recht de revue. Voor rechters is het een beroepspraktijk, voor wetenschappers een studieobject. Maar voor de tuinders is het directer: het beïnvloedt hun dagelijkse leven, zoals de zon bepaalt hoe een gewas groeit.

Dat beeld spreekt mij aan. Het recht beïnvloedt immers voortdurend ons dagelijks leven, vaak zonder dat we het merken. Het recht streeft naar rechtvaardigheid en probeert die te waarborgen. Tegelijkertijd weten we dat recht en rechtvaardigheid niet altijd samenvallen. Soms wordt recht onrechtvaardig toegepast. Soms ervaren mensen het recht juist als bron van onrecht. Zoals Willem Witteveen schreef, in *De wet als kunstwerk*:

'Wetten zijn gevaarlijk: ze beloven een rechtvaardige ordening, maar dreigen tegelijk met geweld.'

Dat spanningsveld tussen bescherming en dwang komt vaker terug in literatuur en rechtsfilosofie. In haar recente boek *58 Facets: on law, violence and revolution* schrijft Marika Sosnowski:

'It is easy to forget that rather than being static, the law is actually capricious and changeable. Documents, designations, actions, organisations and even States that are recognised and legal one day can be illegitimate, fraudulent and dangerous

the next. The law is also inseparable from our understanding of everyday life. It is as inseparable from the banal and profound everyday world in its documents, checkpoints and camps as it is from the violence with which it goes hand in glove. The magic of the law and its necessarily constitutive force, violence, is that they offer us the appearance of a stable, taken-for-granted world, a shared sense that as things are, so must they be.'

Een vergelijkbare gedachte vinden we bij Franz Kafka. In zijn korte verhaal *Voor de wet* staat een man voor een poort die toegang geeft tot de wet. Hij vraagt om binnen te mogen, maar de poortwachter houdt hem tegen. De man wacht zijn hele leven. Toegang krijgt hij nooit.

Het verhaal van Kafka gaat volgens mij over verantwoordelijkheid, maar ook over de afstand die burgers kunnen ervaren tot het recht. De man werd ontmoedigd om de wet te betreden, hij gehoorzaamde, maar nam geen eigen actie en verantwoordelijkheid. Tegelijkertijd gaat het verhaal volgens mij ook over de onmacht die gevoeld kan worden als je geen toegang tot het recht hebt. Procedurele regels, ingewikkelde taal en formele processen kunnen het recht ontoegankelijk maken voor degenen voor wie het juist bedoeld is. Denk ook eens aan de rol van tolken in zittingen, of aan mensen die laaggeletterd zijn. Hoe is voor deze mensen de toegang tot het recht?

Het recht komt er in fictie zelden ongeschonden vanaf. Toch kan juist literatuur ons helpen beter te begrijpen wat recht is en hoe mensen het ervaren. James Boyd White schreef hierover in een artikel in *The University of Chicago Law Review*:

'(...) the law can be seen, as it is experienced, not as a wholly independent system of meaning, but as a way of talking about real events and actual people in the world. It is a way of telling a story about what has happened in the world and claiming a meaning for it by writing an ending to it. (...) The lawyer is repeatedly saying, or imaging himself for herself saying: "Here is 'what happened,' here is 'what it means,' and here is 'why it means what I claim.'" The process is at heart a narrative one because there cannot be a legal case without a real story about real people actually located in time and space and culture.'

Misschien is dat uiteindelijk het antwoord op de vraag waarmee we begonnen.

Het recht bestaat uit verhalen. Uit taal. Uit interpretatie. Uit mensen die proberen betekenis te geven aan gebeurtenissen en conflicten. Het recht is daarom nooit volledig neutraal. Het is een taalconstruct dat ontstaat binnen een bepaalde samenleving, in een bepaalde tijd, met een bepaald idee van rechtvaardigheid. Zoals de tuinders niet kunnen ontsnappen aan de invloed van de zon, kunnen wij niet ontsnappen aan de invloed van het recht. En dat vraagt om reflectie op de taal die we gebruiken en de verhalen die we vertellen met het recht. En welke stemmen we niet horen – bijvoorbeeld vanwege het procesrecht dat bepaalt wie wel en wie niet onderdeel is van een juridische zaak. Ik vertel mijn studenten dat zij allemaal verhalenvertellers zijn: de rechter, de advocaat, de notaris, de stafjurist vertellen een verhaal van het recht, van rechtvaardigheid, van waarheidsvinding. Ze spreken namens een slachtoffer, namens de samenleving of namens een groep kwetsbare burgers. Het is dan goed te beseffen dat het recht voor bepaalde groepen

ook onbegrijpelijk en onbereikbaar kan zijn of voelen. En dat de burgers in het 'verhaal' daadwerkelijk mensen zijn en geen casusposities.

Wat is het recht? Deze vraag mogen we vaker stellen. Wat is die juridische taalconstructie die dagelijks uit onze pen vloeit, die we lezen en die we steeds beter leren kennen? Wat schrijven we als we aan een uitspraak zitten te puzzelen totdat het klopt? Als we de beroepsgronden beoordelen? Is het recht zoals de liefde: onontkoombaar en ongrijpbaar en overal aanwezig?

Regie in de voorfase: verslag van een zoektocht

Cindy Seinen¹

Aanleiding

De wetgever is duidelijk: de civiele rechter is een actieve rechter. Degenen die nog vasthielden aan het uitgangspunt van lijdelijkheid, zijn in de memorie van toelichting bij het gemoderniseerde bewijsrecht expliciet toegesproken: dat uitgangspunt geldt écht niet meer.² Civiele rechters moeten regie voeren, maatwerk leveren en liefst ook bijdragen aan het oplossen van het achterliggende conflict – zo efficiënt en zo snel mogelijk.³

Wie probeert te achterhalen wat dat precies inhoudt, regievoeren, komt er al snel achter dat de meningen daarover nog flink uiteenlopen. De veranderende rol van de rechter raakt aan de basisbeginselen van ons procesrecht; overtuigingen daarover zitten diep en worden vaak fel verdedigd. De felheid van dat debat kan verlamdend werken voor een rechter die het graag goed wil doen, zeker als de werkprocessen binnen het eigen gerecht nog niet optimaal zijn ingericht op de (pro)actievere regierol. Een tijd geleden heb ik besloten om ‘gewoon’ te proberen zoveel mogelijk invulling te geven aan de nieuwe inzichten, onder het motto ‘wat lukt, is winst’.

In deze bijdrage schets ik (heel) kort de discussie over regie in de literatuur en deel ik mijn werkhypothesen voor wat regievoeren is en wat het doel ervan is. Mijn werkhypothesen brengen mee dat het zwaartepunt van de regie in de fase voor de zitting valt (de ‘voorfase’). Ik bespreek wanneer en hoe ik regie voer in Den Haag. Ook deel ik ervaringen van collega’s uit Rotterdam en Zutphen; daar voert men bij de teams handel al langer actief regie. Onze ervaringen leiden tot een aantal knelpunten die wij tegenkomen bij het voeren van regie, alsmede tips die we op basis van eigen

¹ Met dank aan mr. K.H.A. Heenk (Rb Zutphen), mr. Th. Veling (Rb Rotterdam), mr. J.M.A.L. de Backer en mr. B.A. Sturm (Rb Den Haag) voor hun opmerkingen op een eerdere versie.

² MvT, *Kamerstukken II* 2019/20, 35498, nr. 3, p. 11 en p. 33-34.

³ Zie art. 2.1, aanhef en lid 1 Professionele standaard civiele rechter, [versie juni 2025](#): ‘De rechter voert regie met het oog op een kwalitatief goede afdoening van een zaak en draagt zorg voor een effectieve en efficiënte procesgang. / Het is de taak van de rechter om de procesgang te bewaken en te bevorderen dat het proces zo effectief en efficiënt mogelijk verloopt. Deze taak doet niet af aan de eigen verantwoordelijkheid van partijen om de vereiste proceshandelingen te verrichten.’

ervaringen kunnen geven. De bijdrage sluit af met een korte conclusie en een opzet voor een zittingsagenda in een gemiddeld complexe handelszaak. Omwille van de lengte bespreek ik alleen de regie die ik ambtshalve voer en niet de regie die ik voer na een regieverzoek van een partij.

Regie: wat is het en waartoe dient het?

Voor lezers die niet binnen de rechtspraak werken, breng ik in herinnering hoe de gemiddelde civiele procedure verloopt als de rechter géén regie voert. De procedure begint als een partij een inleidend processtuk indient,⁴ waarop de wederpartij schriftelijk antwoordt.⁵ Nadat die processtukken bij de griffie zijn ingediend, wordt bepaald wanneer de zitting plaatsvindt.⁶ Na de zitting doet de zaaksrechter uitspraak.⁷ De administratie en planning van de processtappen tot en met de zitting – verzoeken om uitstel inbegrepen – lopen in deze basisprocedure buiten de zaaksrechter om.⁸

De opzet van de basisprocedure berust op het uitgangspunt dat de zaak tijdens de mondelinge behandeling in al zijn facetten wordt besproken, zodat de rechter direct daarna een eindbeslissing kan nemen. De wet draagt partijen en hun advocaten op om hun procesgedrag daarop in te richten en de rechter moet actief regie voeren om dit te bevorderen.⁹ Hoewel daarmee duidelijk is dat de civiele rechter actief regie mag voeren, lopen er nog discussies over wat die regie precies inhoudt. De drie vragen waarop ik me in deze bijdrage concentreer, zijn:

1. of de rechter in iedere zaak regie moet voeren;
2. in hoeverre de rechter regie op de inhoud mag voeren, gelet op de grenzen van het partijdebat; en
3. in hoeverre regie ook gericht mag zijn op het bevorderen van een schikking.

Regie: de discussie in het kort

Ahsmann¹⁰ definieert regie als alle activiteiten die de rechter onderneemt om het gedrag van partijen te stimuleren, te faciliteren, te begrenzen en nieuwe oplossingen te vinden, *om het doel van regievoering te realiseren*.¹¹ In die geursiveerde frase zit hem de kneep: het doel dat men regievoering – en de civiele

⁴ Een dagvaarding met daarin een of meer vorderingen, of een verzoekschrift met daarin een of meer verzoeken.

⁵ Op een dagvaarding volgt een conclusie van antwoord; op een verzoekschrift volgt een verweerschrift.

⁶ Die zitting heet ‘de mondelinge behandeling’ (vroeger: de comparitie na antwoord).

⁷ De zaaksrechter is de rechter die de zaak inhoudelijk behandelt en uitspraak doet.

⁸ In dagvaardingsprocedures verloopt dit via de rol, die door rolrechters en (het rol- of regiebureau van) de griffie worden bewaakt. In verzoekschriftprocedures is er geen rol en loopt de planning via de administratie.

⁹ Zie Titel 1.1.3 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) en o.m. *Kamerstukken II 1999/2000, 26855, nr. 3, p. 2; Kamerstukken II 2019/20, 35498, nr. 3, p. 1.*

¹⁰ Ahsmann 2024, par. 8.2. Deze definitie is geïnspireerd door het Engelse procesrecht.

¹¹ Ahsmann benadrukt dat de rechter dit doet met inachtneming van de eisen van het procesrecht en waar nodig in afstemming met partijen, zie ook Ahsmann 2025.

procedure als maatschappelijk instrument – toedicht, bepaalt wat men vindt dat er gestimuleerd, gefaciliteerd en begrensd moet worden. Maar over de vraag wat het doel van regievoering behoort te zijn, lopen de meningen uiteen. De wet geeft hierover geen uitsluitsel.

Hoort regievoering alleen gericht te zijn op het beslissen van het voorgelegde geschil, of ook op het helpen oplossen van het achterliggende conflict?¹² Moet de rechter altijd actief optreden als een partij tekortschiet in de naleving van een procedurele plicht? En deels in het verlengde daarvan: hoe actief moet de rechter aan waarheidsvinding doen? Waar ligt de balans tussen waarheidsgetrouwheid en efficiëntie (wat tijd en kosten betreft)?¹³ Verschillen die antwoorden per instantie of moet men de nationale rechtsgang als geheel beoordelen? Het korte antwoord is: daarover verschillen de meningen nog.¹⁴

De civiele rechter die zich afvraagt wat de wetgever van hem verlangt, vindt in de parlementaire stukken bij de laatste grote (aangenomen en voorgenomen¹⁵) aanpassingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) veel aansporingen om actiever en meer regie te voeren. Helaas heeft de wetgever de rechter en partijen 'slechts een algemene handleiding in het procesueel debat' meegegeven.¹⁶ De minister moedigt de Rechtspraak aan om 'de praktijk te bedienen met algemene richtlijnen of instructies voor de afbakening van de precieze reikwijdte' van de bevoegdheid van de rechter om de feitelijke grondslag met partijen te bespreken.¹⁷

In de literatuur bepleiten Asser, De Bock, De Groot, Hammerstein en Vranken al lang dat de civiele rechter veel actiever regie moet voeren, zowel op de inhoud als op het procesverloop.¹⁸ Deze auteurs¹⁹ bepleiten – (te) kort gezegd – dat civiele rechters hun bevoegdheden actief moeten inzetten om boven water te krijgen wat de werkelijke situatie van partijen is, om een rechtvaardige beslissing te kunnen

¹² Zie voor verschillende zienswijzen op regie o.m.: De Groot 2012a; Verschoof 2013; Den Tonkelaar 2015, par. 7 en 8; Van Geloven 2016; Seinen 2017; Steenberghe 2017 en 2024; de bijdragen aan Dubelaar e.a. 2021; De Vries 2024; Hofhuis 2025.

¹³ Op die vragen ben ik ingegaan in o.m. Seinen 2020a en 2020b.

¹⁴ Het verschilt ook per type procedure. Zie voor regie in complexe procedures tussen scheidende ouders (waarin vaak grondrechten en ambtshalve te waarborgen belangen spelen) bijvoorbeeld de handreiking Rechterlijke regie en beslissen in (conflict)scheidingen, te raadplegen via [Rechtspraak.nl](https://www.rechtspraak.nl).

¹⁵ Kamerstukken II 2014/15, 34059, nr. 3, p. 76 (de KEI-bepalingen over regie zijn in 2019 alsnog ingevoerd).

¹⁶ Kamerstukken II 1999/2000, 26855, nr. 3, p. 53.

¹⁷ Kamerstukken II 2021/22, 35498, nr. 6, p. 37.

¹⁸ Zie o.m. Asser, Groen & Vranken 2003, p. 79 en p. 82; De Bock 2017 en 2011, p. 83-87, p. 338 en p. 339; De Groot 2012b, p. 93-94; Hammerstein, De Bock & Asser 2017.

¹⁹ En inmiddels vele anderen.

nemen waar partijen ook echt iets aan hebben. Ahsmann²⁰ en Van Schaick²¹ worden meestal genoemd als de conservatieve stemmen in het regiedebat;²² zij vrezen – (te) kort gezegd – dat de actieve civiele rechters rechtszoekenden meer beloven dan zij uiteindelijk kunnen (en: mogen) waarmaken. Rechters die vooral niet té actief willen zijn, kunnen op Ahsmann en Van Schaick varen of voor een middenweg kiezen (zoals die van Snijders e.a.²³ of Giesen²⁴).

Overigens vraag ik me af of de visies van Ahsmann en Van Schaick echt zo conservatief zijn. Ook Ahsmann vindt namelijk dat regie gericht moet zijn op een rechtvaardige uitkomst die wordt gerealiseerd in een effectieve, voortvarende, (kosten)efficiënte en eerlijke procedure – en de rechter moet waar nodig actie ondernemen om te begrijpen wat partijen verdeeld houdt en wat een rechtvaardige uitkomst zou zijn. Die rechtvaardige uitkomst kan volgens Ahsmann zowel een beslissing als een schikking zijn.²⁵ Het ‘conservatieve’ van Ahsmanns visie zit denk ik vooral in de terughoudendheid die zij bepleit bij het aansturen op een schikking.²⁶ (Te) kort samengevat in mijn eigen woorden: een rechter kan wel mediationstechnieken inzetten maar moet scherp voor ogen houden dat hij geen mediator is – hij is een beperkt geïnformeerde staatsmacht die op het voorgelegde geschil móét beslissen als partijen er na zijn interventie niet uitkomen. Dat uitgangspunt van Ahsmann is juist, alleen is daarmee niet meteen duidelijk wat een rechter die regie wil voeren hierdoor niet of juist wel moet doen.

Datzelfde geldt voor Van Schaick,²⁷ die het vanzelfsprekend vindt dat de civiele rechter de discussie met partijen zoekt, hen kritisch bevraagt over de standpunten die zij bepleiten en hen vroeg in de procedure uitnodigt om hun argumenten aan te vullen, te preciseren of te herzien – mits de rechter het beginsel van hoor en wederhoor, de *equality of arms* en de voortgang van de procedure maar bewaakt. Van Schaick noemt dit processuele debat een essentieel aspect van een eerlijke procedure in de zin van artikel 6 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), omdat de rechter partijen zo de kans geeft hem voor te lichten over hun belangen en argumenten.²⁸ Ook dit klopt; het volgt uit de wet en vaste jurisprudentie van de Hoge Raad.²⁹ Uit de jurisprudentie blijkt alleen dat het in de praktijk niet altijd lukt om het goed te doen.

²⁰ Ahsmann 2024.

²¹ Van Schaick 2025/92 en 93.

²² Eerder werden ook Coenraad en Ingelse genoemd, maar het preadvies waarin die conservatieve visie is verrat, stamt van voor de laatste twee grote op regie gerichte wijzingen van Rv, zodat ik daarop niet inga (zie Coenraad e.a. 2017).

²³ Snijders e.a. 2022/9-15 en 42.

²⁴ Giesen 2024/521: Giesen hanteert het uitgangspunt ‘actief, tenzij...’.

²⁵ Ahsmann 2024, par. 7.8.

²⁶ Ahsmann 2024, hoofdstukken 17 en 18.

²⁷ Van Schaick 2025/9.

²⁸ Anders gezegd: een actief processueel debat geeft partijen de kans invulling te geven aan hun partijautonomie.

²⁹ Art. 19, 20 lid 1, 22 lid 1 en 24 Rv; zie recent HR 13 maart 2026, ECLI:NL:HR:2026:409, r.o. 4.1.1.

Werkhypothesen auteur

Harde antwoorden op de drie hoofdvragen in het lopende regiedebat heb ik nog niet, maar om mijn werk te kunnen doen, heb ik er wel werkhypothesen over ontwikkeld. Die hypothesen zijn nog in ontwikkeling, vooral omdat mij nog niet duidelijk is hoe de actievere rol van de rechter de rol van advocaten in civiele zaken beïnvloedt.

Om te beginnen denk ik dat handelsrechters in de meeste zaken regie zouden moeten voeren, ook als na de conclusie van antwoord wel duidelijk lijkt waar het tijdens de zitting over zal gaan. *Voorspelbaarheid* is namelijk een groot goed in civiele procedures; onderzoek suggereert dat het meer invloed heeft op de tevredenheid van partijen dan verkorting van de doorlooptijden.³⁰ Tijdens spiegelbijeenkomsten³¹ in Zutphen en Den Haag zeiden advocaten dat de insteek van veel rechters – ‘dat zien we wel op zitting’ – maakt dat zij soms niet goed weten waar ze zich op moeten voorbereiden, zeker als er voor de zitting gedoe is geweest. Dan bereiden ze zich maar op alles voor, wat voor hun cliënten een dure oplossing is. Verwachtingsmanagement is daarom een belangrijk onderdeel van de regie die ik probeer te voeren. Hoewel dat in de meeste zaken meerwaarde heeft, lukt het in de praktijk helaas niet om steeds als het me nuttig lijkt regie te voeren.

Op de *feitengaring* voer ik actief regie in de voorfase. Het uitgangspunt dat de zaak tijdens de mondelinge behandeling integraal besproken moet kunnen worden, betekent dat alle procesdeelnemers³² idealiter vóór de zitting over alle relevante informatie beschikken en dat partijen daarover ook al standpunten hebben uitgewisseld.³³ Bij standpunten horen feiten en bij feiten horen stukken³⁴ –

³⁰ Konings & Wolff Schoemaker 2019; Mendlik e.a. 2019, p. 60-61 en p. 214. Vgl. de antwoorden van respondenten in het evaluatierapport van het project Gericht Op Oplossing (GOO) bij de Centrale Raad van Beroep, Stoeper & Schulmer 2022, par. 6.3.

³¹ Zie over deze methode Stichting Spiegelbijeenkomsten, stichtingspiegelbijeekomsten.nl/methode: ‘In een spiegelbijeenkomst nodigt een onafhankelijke gespreksleider een groep van 8 tot 12 cliënten uit om te vertellen over hun ervaringen met (een deel van) een organisatie. Dit gesprek is in een besloten halve kring. Achter die kring zitten de toehoorders: mensen van de organisatie waarvoor de informatie van de cliënten relevant is. Het gaat alléén om feedback, dus geen discussie. Door een veilige sfeer kunnen de deelnemers open vertellen. Toehoorders kunnen rustig luisteren: zij hoeven zich alleen maar open te stellen voor de ervaringen en verhalen van de deelnemers. De directe en vaak indringende feedback leidt tot verandering van houding en gedrag bij de toehoorders. Mensen die als klant te maken hebben met een organisatie beschikken over unieke kennis, ervaring en informatie over die organisatie. Door het houden van een spiegelbijeenkomst krijg je die kennis, ervaring en informatie boven tafel.’

³² Dus ook de rechter en eventuele derden die een bijdrage moeten leveren aan het debat ter zitting, zoals deskundigen.

³³ Vgl. Bart Gerretsen in: Steenberghe & Gerretsen 2013, p. 39.

³⁴ Art. 21, art. 24, art. 85 lid 1, art. 111 lid 2 sub d en lid 3, art. 128 lid 5 Rv.

of niet, maar dan weet ik dat. Ontbrekende informatie probeer ik voor de zitting op te vragen en als ik een essentieel standpunt niet begrijp, kondig ik aan dat ik dat onderwerp tijdens de zitting wil bespreken en stel ik de vragen die ik in elk geval heb.³⁵

De grenzen van het partijdebat ervaar ik daarbij niet snel als beperking, omdat (het toezicht op) de naleving van de processuele informatieplichten voorafgaat aan de toepassing van regels over stelplicht en bewijslast.³⁶ Op wie de stelplicht en bewijslast rusten en wat zij precies inhouden, wordt bepaald door het materiële recht dat op de zaak van toepassing is; welk materieel recht van toepassing is, hangt weer af van de situatie van partijen. In het gemoderniseerde bewijsrecht moeten partijen de rechter daarom eerst – uit zichzelf – voorlichten over hun situatie³⁷ en wordt de rechter geacht actief regie voeren om te zorgen dat partijen dit goed doen.³⁸ Als partijen mij iets vertellen wat ik niet begrijp, dan stel ik dus vragen – liefst voor de zitting. Zeker als de verhalen van partijen niet met elkaar stroken of niet te rijmen zijn met ingediende stukken, vraag ik voor de zitting nadere informatie op. Daarbij kijk ik niet alleen naar de partij op wie de bewijslast rust, maar naar alle partijen die over die informatie kunnen beschikken.

Tot slot de regie gericht op het *bevorderen van een schikking*. Rechterlijke bevoegdheden die neerkomen op drang en dwang³⁹ zet ik niet in (puur) om partijen tot een schikking te bewegen. Wel probeer ik partijen met mijn optreden actief uit te nodigen om hun eigen standpunten en belangen en die van de wederpartij nog eens goed onder ogen te zien. Zo geef ik voor de tweede spreektermijn van de advocaten meestal al een voorlopig oordeel: deels zodat partijen mij nog op andere gedachten kunnen brengen en deels om hen inzicht te geven in hun procesrisico. Als partijen laten merken dat zij graag tot een oplossing zouden komen, probeer ik een vastgelopen schikkingsgesprek op gang te helpen – bijvoorbeeld door tijdens de zitting benoemde belangen in herinnering te brengen, daarop door te vragen en door ruimte te bieden voor schorsingen.⁴⁰ Maar als ‘ergens een klap op moet

³⁵ Zie art. 2.1 lid 2 Professionele standaard civiele rechter, [versie juni 2025](#): ‘Met inachtneming van de partijautonomie bij het bepalen van de omvang van het geding, benut de rechter de mogelijkheden van rechtsvordering om voorafgaand aan en tijdens de zitting de materiële waarheid zoveel mogelijk te achterhalen.’

³⁶ *Kamerstukken II 2019/20, 35498, nr. 3, par. 3.2*: ‘Het bewijsrecht kan niet los worden gezien van processuele informatieverplichtingen die buiten de regeling van het bewijsrecht liggen en die aan de toepassing van het bewijsrecht in een procedure voorafgaan.’

³⁷ Art. 21 Rv. Zie o.m. *Kamerstukken II 1999/2000, 26855, nr. 3, p. 53*; *Kamerstukken II 2019/20, 35498, nr. 3, p. 38*.

³⁸ Art. 22 lid 1 Rv. Zie o.m. *Kamerstukken II 2019/20, 35498, nr. 3, p. 11-12 en 33-34*.

³⁹ Zoals de bevoegdheid om nadere proceshandelingen te bevelen (art. 19 lid 2 en art. 20 lid 1 Rv), nadere informatie op te vragen en partijen te bevelen stellingen nader toe te lichten (art. 22 lid 1 Rv), een extra mondelinge behandeling te bevelen (art. 87 lid 1 Rv), ambtshalve de openlegging te bevelen van de boeken, bescheiden en geschriften die een partij op grond van de wet moet houden, maken of bewaren (art. 162 lid 1 Rv) of ambtshalve getuigen te doen oproepen (art. 166 leden 1 en 2 Rv).

⁴⁰ Pauzes tijdens de mondelinge behandeling waarin partijen de zittingszaal verlaten, waarna zij weer terug kunnen komen om verder te praten met de rechter (desnoods op een andere plek als de ingeplande zittingstijd al is verstreken).

worden gegeven', moet die klap van partijen komen: in het schikkingsproces hak ik alleen knopen door op eenstemmig verzoek én alleen als dat niet afdoet aan de onpartijdigheid die nodig is om een vonnis te wijzen als partijen het toch niet eens worden.

Regie in Den Haag: wanneer en hoe

In Den Haag is het rooster voor gewone zaken ingericht op een werkwijze waarin rechters het dossier kort voor de zitting lezen.⁴¹ Vragen die rechters hebben, stellen zij partijen tijdens de zitting. Het nadeel van die werkwijze is dat partijen de vragen regelmatig niet ter plekke kunnen beantwoorden, zodat aanvullende proceshandelingen nodig zijn. Op nagezonden informatie die de rechter ten nadele van de wederpartij bij de beoordeling wil betrekken, moet die wederpartij kunnen reageren; de doorlooptijd van een zaak loopt daarom snel op als er na de zitting nog nieuwe informatie wordt ingediend. Inmiddels sturen sommige collega's voor de zitting wel eens zittingsagenda's of vragen aan partijen; anderen vrijwel nooit.

Beter iets later dan geen regie

Idealiter voer ik uiterlijk twee weken voor de zitting regie en liefst nog eerder, zodat partijen mijn aanwijzingen en vragen kunnen laten bezinken, er rekening mee kunnen houden bij hun voorbereiding en er zo nodig nog voor de zitting op kunnen reageren. Dit verkleint de kans dat er na de zitting nog aanvullende proceshandelingen nodig zijn.⁴² Alleen: als zaaksrechter kun je pas regie voeren als je aan de zaak bent gekoppeld, jij dat weet én je in het dossier kunt. Hoe de interne logistiek en communicatie na de zaakstoedeling precies zijn geregeld, verschilt per gerecht en vaak zelfs per team. Soms krijg je het dossier later dan je als zaaksrechter zou willen, bijvoorbeeld omdat de zaak snel is ingepland (op een datum kort nadat hij is binnengekomen) of omdat hij intern is doorgestuurd waardoor het dossier van het ene administratieve systeem naar het andere moet worden overgeheveld. En soms is het gewoon te druk, neem je een zaak over van een zieke collega, heb je verlof of lukt het om andere redenen niet om het dossier al weken voor de zitting door te nemen.

Tot voor kort liet ik het voeren van regie na de tiendagentermijn van artikel 87 lid 6 Rv maar achterwege. Toen ik het bij uitzondering toch eens korter op de zittingsdatum deed, bedankten de advocaten mij direct na binnenkomst voor het toezenden van de zittingsagenda. Volgens deze advocaten was late regie beter dan geen regie; ze vonden het behulpzaam te weten hoe de zitting zou verlopen en welke vragen er bij de rechtbank leefden en spraken de hoop uit dat dit vaker zou gebeuren. Eerder is uiteraard beter, maar later is beter dan niet. Sindsdien voer ik vaker later regie en hoor regelmatig dat advocaten dit op prijs stellen. Er zitten uiteraard ook nadelen aan: een bericht van de rechter brengt toch een vorm van druk mee. Het arrondissement is groot, waardoor ik niet alle advocaten ken en niet

⁴¹ Zaken van de buitencategorie (grote MK's en WAMCA-procedures) worden apart ingeroosterd; in die roosters wordt wel rekening gehouden met de noodzaak tot regie in de voorfase.

⁴² In HR 29 mei 2026, ECLI:NL:HR:2026:808, r.o. 3.3.3 woog de Hoge Raad de zittingsagenda mee bij de beoordeling van de vraag of voldaan was aan art. 19 Rv.

altijd kan inschatten hoe mijn bericht zal worden opgevat. Sommige advocaten gaan zeer minutieus op elke vraag en aanwijzing in (wat moeite, kosten en mogelijk stress oplevert) terwijl anderen er geen blijk van geven iets met mijn vragen te hebben gedaan.

Wat me is meegevallen, is dat de meeste advocaten vrij neutraal reageren op vragen en de kans te baat nemen om me van hun visie te overtuigen. Dat is meerderen overigens ook gelukt: met een vraag geef ik aan dat ik iets relevant vind en wil weten hoe het zit.

Basis: zittingsagenda en vragen

Het liefst verzend ik vóór de tiendagentermijn een zittingsagenda en als dat niet lukt, stuur ik partijen enkele dagen voor de zitting de belangrijkste vragen via Zivver. Wanneer ik partijen kort voor de zitting iets stuur, is dat alleen om hen de kans te geven alvast over bepaalde onderwerpen na te denken en om stukken op te vragen waarvan duidelijk is dat die voorhanden en relevant zijn.⁴³ Vragen stel ik meestal aan beide partijen, bijvoorbeeld door een onderwerp of passage in een document te benoemen met het verzoek daar nader op in te gaan.

Wanneer er puur logistieke of procedurele voorvragen spelen, nodig ik vóór de mondelinge behandeling alleen de advocaten uit voor een digitaal overleg. Dit heb ik bijvoorbeeld gedaan in een zaak waarin de eiser kort voor het uitbrengen van de dagvaarding om voorlopige bewijsverrichtingen had verzocht, die nog niet afgerond zouden zijn op de dag waarop de mondelinge behandeling in de bodemprocedure was ingepland. Soms is het dan niet handig om de mondelinge behandeling te laten doorgaan, maar in die zaak wist ik op basis van de stukken al zeker dat ik ook behoefte had aan voorlichting door een deskundige. Daarom heb ik met de advocaten afgestemd hoe de procedure het beste kon worden ingericht. Afstemming met alleen de advocaten is ook nuttig als er andere (arbitrage)procedures lopen, er acties van derden worden verwacht of andere dingen lopen die invloed hebben op de omvang of urgentie van het gevorderde. Als het nodig is dat ook de inhoud van de zaak aan de orde komt, dan moeten partijen zelf aanwezig kunnen zijn. In die gevallen organiseer ik geen digitaal overleg met de advocaten maar stuur ik partijen vragen waarop zij voor de zitting moeten reageren.

Regie in Rotterdam en Zutphen

In mijn zoektocht naar een nieuwe werkwijze heb ik veel collega's gevraagd hoe zij regie voeren. Zo kwam ik erachter dat de handelsrechtshouders in Zutphen en Rotterdam al langer actief regie voeren in de voorfase, en dat zij de werkprocessen binnen het team daaraan hebben aangepast.

⁴³ Zoals een ontbrekende productie of een ander stuk dat beide partijen in hun processtukken noemen maar niet is overgelegd.

In Zutphen worden zaken meteen na de conclusie van antwoord aan een rechter gekoppeld.⁴⁴ Het rooster is erop ingesteld dat rechters hun zaken twee à drie maanden voor de mondelinge behandeling grondig kunnen lezen om partijen een zittingsagenda met vragen en regieaanwijzingen te sturen. Het hele team werkt al zo sinds de KEI-pilot en de werkprocessen in Zutphen zijn – in overleg met de advocatuur – ingericht op het (pro)actief voeren van regie. Bij team handel en haven in Rotterdam stuurt de griffie de zittingscombinatie zes weken voor de mondelinge behandeling een herinnering om regie te voeren; het dossier is dan ook digitaal beschikbaar, daar zorgt de rechtbank zelf voor.

Zowel in Zutphen als in Rotterdam gaan in grofweg acht op de tien zaken zittingsagenda's uit. Daar is geen vast model voor, want niet elke zaak is hetzelfde en ook in Zutphen en Rotterdam verschillen rechters onderling van mening, onder meer over hoe uitgebreid een agenda moet zijn, of daarin al een schot voor de boeg mag worden gegeven en of regie ook gericht mag zijn op het stimuleren van een minnelijke regeling.

De collega's uit Rotterdam en Zutphen die ik sprak, zeiden dat het voorafvoeren van regie netto niet meer werk oplevert. Sommigen ervaren dat de bulk van het werk nu vóór de zitting valt in plaats van erna; anderen hebben die ervaring niet. Een enkeling durft onomwonden te stellen dat het voeren van regie uiteindelijk werk scheelt, omdat de behandeling van de zaak productiever en gestroomlijnder verloopt als beide partijen vroeg zijn voorbereid op wat jij als rechter wil weten. Anderen weten niet zeker of het werk scheelt, maar noemen als aanwijsbaar voordeel dat de doorlooptijden van hun team zijn verbeterd sinds er zittingsagenda's worden verstuurd, omdat er na de zitting vrijwel geen tussenvonnissen en nadere proceshandelingen meer nodig zijn.⁴⁵ Als een partij al voor de zitting specifiek om bepaalde stukken of een nadere onderbouwing van een bepaald punt is gevraagd maar zij daar zonder toelichting niets mee doet, dan hoeft de rechter daar na de zitting ook geen gelegenheid meer voor te bieden. Dat is dan geen 'wegschrijven op de stelplicht', want de partij heeft een concrete kans (met *reminder*) gehad maar niet benut.

Ook niet onbelangrijk is dat de collega's uit Zutphen en Rotterdam die ik sprak, de indruk hebben dat er iets vaker wordt geschikt in zaken waarin een zittingsagenda is verzonden⁴⁶ en die indruk deel ik. Naar mijn weten worden daar echter geen cijfers over bijgehouden.⁴⁷

⁴⁴ Als er een tegenvordering is ingesteld: na de conclusie van antwoord in reconventie.

⁴⁵ Naar ik begriip zijn hierover cijfers beschikbaar, maar die heb ik niet in openbare bronnen teruggevonden.

⁴⁶ Voor, tijdens of vlak na de zitting; op onderdelen of geheel.

⁴⁷ Het zou behulpzaam zijn als dit in de voorgenomen doe-evaluatie van de Wet vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht wordt meegenomen (welke gevolgen heeft de actievere inzet van art. 19 lid 2, art. 22 en art. 24 lid 2 Rv op de doorlooptijden, de ervaren procedurele rechtvaardigheid en de schikkingsbereidheid van partijen?).

Dilemma's, ervaringen en tips

Regievoeren geeft regelmatig aanleiding tot twijfel. Wanneer wordt het willen begrijpen van wat je voor je hebt het helpen van een nalatige procespartij? Hoe voorkom je dat advocaten een passieve houding aannemen, onder het motto 'u heeft er niet om gevraagd dus ik wist niet dat het belangrijk was'?⁴⁸
En: wat als ik een vraag stel die ik na secure bestudering van het dossier zelf kan beantwoorden?

Om met die laatste te beginnen: de angst voor de domme vraag zit diep. Ik probeer dat anders te benaderen: zelfs als het antwoord al ergens te vinden is, is het stellen van een vraag een manier om aan te geven dat iets in mijn ogen relevant is. Als er meer over te zeggen is dan in de stukken staat, kunnen partijen me dat vertellen; als zij het niet relevant vinden, kunnen ze me uitleggen waarom. En als ik een denkfout maak of iets over het hoofd zie (*ri!*) dan liever op een moment dat partijen me nog kunnen bijsturen, dan in een eindvonnis. Soms formuleren partijen hun standpunten ook net iets puntiger, waardoor het geschil scherper op tafel komt (handig bij vonnis schrijven) óf er ontstaat nieuwe ruimte voor overleg (wat soms tot een schikking leidt).

Dan is er nog de regie op de naleving van de processuele informatieplichten zoals de plicht van partijen om in hun eerste processtuk alle voor de beslissing relevante informatie aan te leveren en kort in te gaan op verweren die de wederpartij voor de procedure al heeft gevoerd.⁴⁹ Uit de Kamerstukken bij het gemoderniseerde bewijsrecht is op te maken dat de wetgever verwacht dat rechters actief toezien op de naleving van deze plichten, niet alleen door het opleggen van sancties op tekortschieten in de naleving ervan maar ook door partijen zo nodig handvatten te geven om er invulling aan te geven.⁵⁰ Bij de opdracht aan de civiele rechter om actief te streven naar het doen van een uitspraak die zoveel mogelijk recht doet aan de materiële waarheid⁵¹ past het bieden van een herstelkans meestal ook beter dan het achteraf opleggen van een sanctie voor tekortschieten in een informatieplicht. De rechter kan zijn wettelijke regievoegdheden⁵² inzetten om die herstelkans procedureel vorm te geven, ook als hij vindt dat een advocaat een steekje heeft laten vallen.

Knelpunten en wat zou helpen

Hoeveel ruimte er is om regie te voeren, hangt niet alleen af van de zaakrechter zelf, maar ook van hoeveel tijd er wanneer is ingeroosterd; wat de werkafspraken binnen het team zijn en hoe de werkstroom (administratief en logistiek) is ingeregeld. Daarop kunnen de teamleiding, het roosterbureau en ICT-dienstverlener IVO Rechtspraak invloed uitoefenen.

⁴⁸ A.C. van Schaick in Knapen 2009; Van Schaick 2022/93.

⁴⁹ Het gaat om de plichten uit de artikelen 21, 85, 87 lid 6, 111 leden 2 en 3 en 128 lid 5 Rv; zie hierover uitgebreider Seinen 2020b.

⁵⁰ MvT, *Kamerstukken II* 2019/20, 35498, nr. 3, p. 11-12 en 33-36.

⁵¹ MvT, *Kamerstukken II* 2019/20, 35498, nr. 3, p. 36.

⁵² Zoals de bevoegdheden genoemd in art. 19 lid 2, 20 lid 1, 21, 22 lid 1, 24 lid 2, 87 lid 2 en 120 lid 4 Rv.

In Den Haag is het rooster voor gewone zaken niet ingericht op het voeren van regie vóór de mondelinge behandeling. Daarbij komt dat zittingsblokjes met enige regelmaat minder dan vier weken voor de zitting worden ingevuld, zodat de zaaksrechter relatief kort voor de zitting weet dat een zaak speelt. Omdat Den Haag meedoet aan de pilot Digitaal procederen, verschijnen dossiers ook niet meer op het bureau als fysieke aankondiging dat er iets kan of moet gebeuren. Het is als zaaksrechter nog even zoeken naar een nieuwe werkwijze om het overzicht te bewaren en de op jouw naam gestelde nieuwe zaken zo vroeg mogelijk op de radar te krijgen. De inbox en de digitale zittingslijst in het beheerprogramma voor dossiers lopen snel vol, zodat je veel moet klikken en scrollen en niet in één oogopslag duidelijk is a) wat er nieuw is en b) wat je ermee moet.

De collega's uit Zutphen en Rotterdam gaven mee dat zij hun werkwijze vooraf uitgebreid met de lokale balies hebben besproken om op te halen wat volgens advocaten zou werken. De voorgenomen werkwijze is aangepast aan de uitkomsten van dit overleg. De ervaring in Zutphen en Rotterdam is dat advocaten die weten dat zij tijdens de zitting voldoende ruimte krijgen om invulling te geven aan hun rol als rechtshulpverlener, welwillender reageren op acties die rechters ondernemen om invulling te geven aan hun actievare rol. Het heeft dus zin om de verwachtingen over en weer periodiek af te stemmen. Verder helpt het als rechters het landelijk procesreglement (LPR) landelijk ongeveer op dezelfde manier toepassen,⁵³ omdat advocaten dan beter weten wat er van hen wordt verwacht en werkwijzen kunnen ontwikkelen die daaraan voldoen zonder dat aanvullende regie nodig is.⁵⁴

Afsluiting

Concluderend: de opdracht van de wetgever aan de civiele rechter is om actief regie te voeren, zowel op de inhoud als op de voortgang van de procedure. Wat dit precies inhoudt, is nog niet duidelijk. Voor de praktijk van alledag betekent die onduidelijkheid volgens mij dat de rechter het niet snel verkeerd kan doen, zolang hij het beginsel van hoor en wederhoor en de *equality of arms* respecteert.⁵⁵ De grenslijn van de rechtsstrijd van partijen is onduidelijker geworden en laat ruimte voor interpretatie.

Ik deel hier een opzet voor een zittingsagenda voor een gemiddeld complexe handelszaak, zoals ik die regelmatig verstuur.⁵⁶

⁵³ Zie art. 2.1 lid 4 Professionele standaard civiele rechter, [versie juni 2025](#): 'De rechter past bij de regievoering de civiele landelijke procesreglementen duidelijk en eenduidig toe.'

⁵⁴ Vgl. Nota n.a.v. Verslag Modernisering Bewijsrecht, *Kamerstukken II 2021/22*, 35498, nr. 6, p. 6.

⁵⁵ Zie o.m. HR 13 maart 2026, ECLI:NL:HR:2026:409, r.o. 4.1.1.

⁵⁶ Collega's die mijn complete werkdocument met verschillende modellen voor verschillende zaakstypen willen ontvangen, kunnen mij intern mailen. Voor werkdocumenten van collega's houd ik mij aanbevolen.

Geachte advocaten,

De rechtbank heeft kennisgenomen van de stukken. Om partijen in staat te stellen zich goed op de zitting voor te bereiden, stuurt zij hen onderstaande zittingsagenda.

Gang van zaken ter zitting

- Na een korte introductie en inventarisatie van de stukken door de **rechtbank**,
- krijgen de **advocaten** het woord voor een nadere toelichting van de standpunten van partijen; zij krijgen ieder *maximaal [X] minuten* spreektijd en mogen gebruikmaken van spreek-aantekeningen die mogen worden overgelegd.⁵⁷
- Daarna zal de rechtbank **partijen zelf** vragen stellen over [*de afspraken die zij hebben gemaakt / hoe bepaalde dingen destijds precies zijn gegaan*],
- waarna de **advocaten** kort het woord krijgen om te reageren op alles wat tot dan toe besproken is.
- Tot slot zal de rechtbank met partijen bespreken hoe het verder moet, mede gelet op wat er tijdens de zitting is besproken. Daarbij zal de mogelijkheid van een minnelijke regeling aan de orde komen; partijen wordt gevraagd zich hierop voor te bereiden.

De rechtbank verzoekt **de advocaten** in elk geval in te gaan op:

- ...

De rechtbank zal **partijen zelf** in elk geval vragen stellen over de volgende onderwerpen:

- ...;
- Hoe losten partijen eerder misverstanden en onenigheid op?⁵⁸
- Zien partijen nog mogelijkheden voor praktische oplossingen – desnoods op onderdelen?

Eventuele bewijsstukken die partijen naar aanleiding van deze vragen nog willen indienen, moeten zij mét een korte aanduiding **uiterlijk op [datum] vóór 12:00 uur via Zivver** aan de rechtbank en de andere partij toezenden. >

⁵⁷ Dit staat in mijn model omdat op het moment van schrijven nog in het Haagse tussenvonnis (waarin de mondelinge behandeling wordt bepaald) staat dat níét mag worden gepleit aan de hand van pleitnota en dat partijen voor het overleggen van spreekantekeningen vier weken vóór de zitting toestemming moeten vragen.

⁵⁸ Bij partijen die lang hebben samengewerkt.

De aanduiding bij toezenden dient om de wederpartij en de rechtbank te helpen begrijpen wat de productie inhoudt (vooral bij audio en beeldmateriaal) en op welk onderwerp/argument zij ziet; een uitgebreidere toelichting kan ter zitting worden gegeven.⁵⁹

NB! Dit bericht is alleen bedoeld om partijen en hun advocaten de kans te geven alvast over de vragen na te denken; zij hoeven dus niét voor de zitting op dit bericht te reageren.

Tot slot een suggestie. Bij het voeren van regie houd ik rekening met de professionele ruimte die advocaten toekomt en zoek ik waar nodig ook afstemming met de advocaten. Dat doe ik vanuit respect voor hun rol en met de beste bedoelingen, maar er is vast ruimte voor verbetering: als rechter zie ik niet alle effecten van mijn inmenging en ook niet wat er aan de procedure/zitting vooraf is gegaan. Respectvolle feedback van ketenpartners is dus zeer welkom, maar mij is verteld dat advocaten zich tijdens een procedure meestal toch te afhankelijk voelen om die te geven. Regelmatige spiegelbijeenkomsten, lunchpraatjes door de ene beroepsgroep bij de andere en andere vormen van feedback zijn dus nuttig, maar als de organisatie afhankelijk is van individuele initiatieven, komen die door drukte niet overal even regelmatig van de grond. Wellicht zouden de professionele organisaties van beide kanten het op zich kunnen nemen om periodiek landelijke bijeenkomsten voor dit type feedback te faciliteren.

Ik hoop dat deze bijdrage een hart onder de riem is voor collega's die ondanks alle onduidelijkheid een begin willen maken met het actiever invullen van hun regierol; voor tips houd ik me warm aanbevolen.

Literatuur

Ahsmann 2024

M.J.A.M. Ahsmann, *De regierol van de rechter. Naar harmonie tussen effectiviteit, efficiëntie en rechtvaardigheid* (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. 26), Deventer: Wolters Kluwer 2024.

Ahsmann 2025

M.J.A.M. Ahsmann, 'De impact van een goede regierechter. Over helderheid en gebrekkigheid van het toepassingsgebied van artikel 24 lid 2 en 22 lid 1 Rv', *TvPP* 2025/1.

Asser, Groen & Vranken 2003

W.D.H. Asser, H.A. Groen & J.B.M. Vranken m.m.v. I. Tzankova, *Een nieuwe balans. Interimrapport fundamentele herbezinning Nederlands burgerlijk procesrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003.

⁵⁹ Dit tekstblok gebruik ik als ik vermoed dat er meer stukken zijn dan er in het dossier zitten. Als de agenda laat uitgaat, kort ik de tiendagentermijn soms in om in elk geval alle informatie op zitting te kunnen bespreken. Als er veel of complexe informatie moet worden nagezonden, moeten partijen die juist langer voor de zitting sturen.

De Bock 2011

R.H. de Bock, *Tussen waarheid en onzekerheid: over het vaststellen van feiten in de civiele procedure* (BPP nr. XI), Deventer: Kluwer 2011.

De Bock 2017

R.H. de Bock, *De toekomst van de civiele rechtspraak, een pleidooi om de rechter niet te ontlasten* (oratie Amsterdam UvA 22 juni 2017), Den Haag: Uitgeverij Paris 2017.

Coenraad e.a. 2017

L.M. Coenraad e.a., *Afscheid van de klassieke procedure?* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2017-1), Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Dubelaar e.a. 2021

M.J. Dubelaar e.a., *Conflictoplossing. Het domein van rechters? Een vergelijkende studie naar rechterlijke en alternatieve conflictoplossing*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.

Van Geloven 2016

P.W.A. van Geloven, 'Het thema 'Regiebureau' in de gerechten', *TREMA* 2016/5.

Giesen 2024

I. Giesen, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. Procesrecht. 1. Beginselen van burgerlijk procesrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2024.

De Groot 2012a

G. de Groot, *Rechtspraak met hart voor de zaak* (oratie Amsterdam VU 17 januari 2012), Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam 2012.

De Groot 2012b

G. de Groot, *Waarheidsvinding in het civiele (proces)recht* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2012-1), Deventer: Kluwer 2012.

Hammerstein, De Bock & Asser 2017

A. Hammerstein, R.H. de Bock & W.D.H. Asser, *Modernisering burgerlijk bewijsrecht* (advies van de expertgroep Modernisering Burgerlijk Bewijsrecht uitgebracht aan de minister van Veiligheid en Justitie), Den Haag: Boom Juridisch 2017.

Hofhuis 2025

H.F.M. Hofhuis, 'Reactie op 'De mediator vermomd als rechter'', *NTBR* 2025/7.

rechtstreeks 2/2026 Regie in de voorfase: verslag van een zoektocht

Knapen 2009

M. Knapen, 'Overactieve rechter stimuleert gepruts van advocaten', *Adv.bl.* 6 februari 2009.

Konings & Wolff Schoemaker 2019

F. Konings & F. Wolff Schoemaker, *Kijk op doorlooptijden bij (potentieel) rechtszoekende Nederlanders*, Motivaction 2019.

Mendlik e.a. 2019

J. Mendlik e.a., *Doorlooptijden in beweging! Eindrapport project doorlooptijden Rechtspraak*, oktober 2019.

Van Schaick 2022

A.C. van Schaick, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. Procesrecht. 2. Eerste aanleg*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

Van Schaick 2025

A.C. van Schaick, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. Procesrecht. 2. Eerste aanleg*, Deventer: Wolters Kluwer 2025.

Seinen 2017

C.J-A. Seinen, 'Hart, handen & voeten: De mondelinge behandeling en de pleitnota na KEI', *TCR* 2017/2.

Seinen 2020a

C.J-A. Seinen, 'De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit', *TCR* 2020/2.

Seinen 2020b

C.J-A. Seinen, 'De waarheidsplicht van Artikel 21 Rv en de voor de beslissing relevante feiten – Hoever reikt de zorgplicht van partijen ten aanzien van de waarheidsvinding?', *TvPP* 2020/2.

Snijders e.a. 2022

H.J. Snijders e.a. (red.), *Nederlands burgerlijk procesrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

Steenberghe 2017

H.M.M. Steenberghe, 'Regie als model voor samenwerking. De regiefunctie van de civiele rechter volgens KEI', *TREMA* 2017/6.

Steenberghe 2024

H.M.M. Steenberghe, 'De instructiebevoegdheid van de rechter en de partijautonomie bij het schikkingsproces', *TvPP* 2024/3.

Steenberghe & Gerretsen 2013

H. Steenberghe & B. Gerretsen, 'Regie in de rechtspraak (deel 2): de civiele rechter', *Rechtstreeks* 2013/2.

Stoepker & Schulmer 2022

G. Stoepker & F. Schulmer, *Evaluatie rapport Gericht Op Oplossing (GOO) bij de Centrale Raad van Beroep*, de Rechtspraak, 7 september 2022.

Den Tonkelaar 2015

J.D.A. den Tonkelaar, 'De regisserende zaaksrechter: de regierol van de rechter volgens KEI', *TCR* 2015/4.

Verschoof 2013

R.J. Verschoof, *Waar gaat het over?* (oratie Utrecht 6 juni 2013), Den Haag: Sdu Uitgevers 2013.

De Vries 2024

F.J. de Vries, 'De mediator vermomd als rechter', *NTBR* 2024/23.

Cascade bij de CRvB: met vroege regie investeren in een stroomversnelling in de rechtspraak

Erica Marechal en David Schelfhout¹

Inleiding

Loopt de bestuursrechtspraak vast? Deze vraag wordt door de praktijk en wetenschap steeds vaker hardop gesteld.² De aanleiding voor deze vraag is meerledig. Voorop staat het structurele tekort aan rechters en hoge verloop van gerechtsjuristen. De inhoudelijke beoordeling van bestuursrechtelijke zaken is sinds de toeslagenaffaire, met de toepassing van 'de menselijke maat' en gewijzigde evenredigheidstoetsing complexer geworden³ en kost dus meer tijd. Bepaalde bestuursrechtelijke wetgeving, waaronder in het bijzonder socialezekerheidswetgeving, wordt door alle betrokkenen als zeer complex ervaren.⁴ Er zijn meer beroepen over niet tijdig beslissen en er is een toename van zaken en klachten van rechtzoekenden met zogenaamd complex procedeedrag. Gevolg is dat de doorlooptijden oplopen.⁵

Het gezag van de rechter is niet meer vanzelfsprekend en burgers zijn mondiger en kritischer. De noodzaak om het vertrouwen in de rechtspraak hoog te houden is in de huidige tijd groter dan ooit. Er is door de bestuursrechtspraak de afgelopen jaren fors geïnvesteerd om tegemoet te komen aan de toenemende behoefte van de burger om gezien en gehoord te worden en de procedure juist, eerlijk, begrijpelijk en zorgvuldig te laten verlopen. Zittingen duren hierdoor langer en uitspraken schrijven kost meer tijd. De doorlooptijden lopen daardoor nog verder op en de toegang tot de bestuursrechter staat door deze factoren⁶ onder druk.

¹ Erica Marechal (voormalig projectleider bij het project Cascade) heeft op persoonlijke titel in dit artikel hoofdzakelijk de aanleiding voor, het idee achter en de vormgeving van het project beschreven, net als de reflecties. David Schelfhout voerde samen met Ivo van Duijneveldt en Wybrand van der Meulen de evaluatie van Cascade uit. Op grond daarvan heeft hij hoofdzakelijk de bevindingen en conclusies van deze evaluatie in dit artikel ingebracht.

² Zoals: Verhoeven & Winter 2026, De Poorter & Uylenburg 2026/92 en Scheltema 2026.

³ Venderbos, Stoepker & Schulmer 2026.

⁴ Zie Van Everdingen & Hennevelt 2026, en daarin onder voetnoot 6 vermelde stukken.

⁵ Verhoeven & Winter 2026, p. 171-176.

⁶ Er zijn ook andere factoren aan te wijzen, zoals de zorgwekkende afname van sociale rechtshulp.

Uit het klantonderzoek van de rechtspraak blijkt echter dat de behandeling van zaken daarmee nog niet goed genoeg is. De ervaren procedurele rechtvaardigheid, die zo belangrijk is voor het vertrouwen in de rechtspraak, heeft verbetering. Burgers vinden dat ze onvoldoende op de hoogte worden gehouden over de behandeling van hun zaak. Zij hebben ook niet altijd het gevoel dat de rechter oog heeft voor de mens achter de zaak, voelen zich beperkt gehoord en gezien door de rechter en missen de mogelijkheid tot het opnemen van contact op een manier die bij hen past.⁷ Daarnaast gaan procedures dus ook niet snel genoeg.

Kortom: We moeten met beperkte middelen (nog) meer doen in minder tijd. Maar hoe dan?

De aanleiding voor een project bij de CRvB

In het bestuursrecht is al geruime tijd⁸ de standaardpraktijk dat bijna alle zaken op een zitting worden gepland. De rechter bekijkt de zaken vaak pas kort voor die zitting. Eerst op zitting worden aan partijen vragen gesteld over belangen, behoeftes en geschilpunten. Partijen horen na het instellen van hun beroepschrift tot aan de uitnodiging van de zitting van het gerecht meestal niets, hebben geen idee wat er met hun zaak gebeurt en hebben ook geen invloed op de behandelwijze. De ervaring is dat op de zitting dikwijls blijkt dat het partijen om iets anders gaat dan dat ene juridisch inhoudelijke complexe geschilpunt waar de rechter en juridisch medewerker bij de voorbereiding veel tijd in hebben gestoken. De behandeling van de zaak eindigt vervolgens in veruit de meeste gevallen na zes weken met een schriftelijke uitspraak. Het onderliggende conflict is daar lang niet altijd mee opgelost.

Andere behandelwijzen, die wellicht sneller, beter en voor alle betrokkenen goedkoper blijken en beter aansluiten op de behoeftes van partijen – zoals schriftelijk vooronderzoek verrichten of alternatieve oplossingen zoals verwijzen naar mediation – worden vaak niet benut. Het zogenaamd zittingsgericht werken heeft voordelen,⁹ maar is niet altijd het meest efficiënt. Daarnaast is er ook veel ruimte om het samenspel tussen rechter en juridisch medewerker te versterken.¹⁰ De Algemene wet bestuursrecht bevat ook een goede ‘gereedschapskist’¹¹ voor rechters en gerechtsjuristen om vooronderzoek te verrichten en wordt met het zittingsgericht werken niet (optimaal) benut. Terwijl ook de professionele standaarden maatwerkbehandeling en regievoeren voorschrijven. Het kan dus en moet wellicht ook anders.

⁷ ‘Klantonderzoek Rechtspraak: burger en professional willen zich gehoord en gezien voelen’, nieuwsbericht en managementsamenvatting te lezen op rechtspraak.nl, 25 september 2025.

⁸ Sinds de introductie van de zogenaamde ‘nieuwe zaaksbehandeling’ in 2009 en het sindsdien structureel ‘zittingsgericht’ werken zonder invulling te geven aan het vooronderzoek.

⁹ Zoals een uniforme werkwijze en eenvoudig in te richten en te managen werkproces.

¹⁰ Jaap Winter (2024) bepleitte ook actieve regievoering in de voorfase en om de inhoudelijke rol van de gerechtsjuristen te vergroten. Ook de visitatiecommissie (2023) deed de aanbeveling om de samenwerking tussen rechters en gerechtsjuristen te versterken.

¹¹ Afdeling 8.2.2 ‘Vooronderzoek’ van de Algemene wet bestuursrecht.

rechtstreeks 2/2026 Cascade bij de CRvB: met vroege regie investeren...

In de medische praktijk, bij ADR-instituten voor buitengerechtelijke geschilbeslechting,¹² in de bezwaarprocedure van veel bestuursorganen en bij de Nationale ombudsman¹³ gaat het al tijden anders en met succes.¹⁴ Daar wordt niet direct een operatie of hoorzitting gepland, maar wordt eerst met de betrokkene contact opgenomen en uitgevraagd wat er aan de hand is en welke behoefte leeft. Pas daarna wordt inhoudelijk beoordeeld welke behandelmethodede of oplossing het meest effectief is. Dat kan een operatie of hoorzitting zijn, maar ook iets anders.

Dat kunnen wij ook, dacht een aantal raadsheren en gerechtsjuristen bij de Centrale Raad van Beroep (CRvB). Zij initieerden vervolgens het project Cascade.¹⁵ Dit experimentele project liep van de zomer van 2024 tot het najaar van 2025 – een vooraf bewust afgebakende periode waarin circa zestig zaken op een andere manier werden behandeld en er een evaluatie werd uitgevoerd van deze manier van werken. Het project bouwde voort op eerdere pilots en innovaties. Zowel bij de CRvB¹⁶ als rechtspraakbreed¹⁷ wordt al geruime tijd geëxperimenteerd met (vroege) regie, alternatieve geschilbeslechting en maatwerk in de fase voorafgaand aan de zitting.

Doelstellingen van het project

Rode draad in de eerdere pilots en in het project Cascade is het doel om met een vroegtijdige beoordeling van de zaak te komen tot de meest passende, effectieve en efficiënte behandeling.

Wat onderscheidt Cascade van de eerdere innovatieve projecten? In de eerdere pilots vond de vroegtijdige beoordeling steeds plaats op grond van de stukken in het dossier (bestreden besluit, aangevallen rechtbankuitspraak, hogerberoepschrift en verweerschrift). Die stukken bevatten echter veelal juridische standpunten en geven over het algemeen nauwelijks inzage in de behoeftes en belangen van partijen en hun wensen over de wijze van behandeling van de zaak. Informatie daarover is echter wel van essentieel belang om te voldoen aan de behoefte van partijen om gezien en gehoord worden. Bovendien kan pas nadat inzage is verkregen in achterliggende belangen en behoeftes tot voor partijen effectieve oplossingen worden gekomen.

¹² Barendrecht 2025, p. 14, aangehaald in Marseille 2026.

¹³ Zie voor meer informatie en achtergrond over de intake-werkwijze en verschillende behandelwijzen de jaarverslagen van de Nationale ombudsman en toelichting op nationaleombudsman.nl.

¹⁴ Zie Van der Velden, Euwema & Koetsenruijter 2010, Marseille e.a. 2025 en Marseille 2025.

¹⁵ Een cascade is een getrapte waterval die over de rotsen naar beneden stroomt. De naam is gebruikt voor het project als metafoor voor het proces binnen het project dat zich in stappen voltrekt waarbij de ene stap de volgende uitlokt en de zaken via verschillende stromen wegvloeien.

¹⁶ De projecten 'Vroege regie' en 'GOO', zie ook Stoeper & Schulmer 2020.

¹⁷ Zoals het project 'Jaguar' bij de rechtbank Gelderland en het project 'Panter' bij de rechtbank Oost-Brabant.

Bij Cascade werd daarom niet alleen al in een vroeg stadium kennisgenomen van de zaak, maar werden ook de belangen van partijen opgehaald (intake), om vervolgens op grond hiervan na een inhoudelijke analyse van de zaak de best passende behandelwijze te kiezen (triage en diagnostiek).

De CRvB beoogde met de Cascade-werkwijze bij te dragen aan het vergroten van ervaren procedurele rechtvaardigheid, onder meer doordat partijen in een vroeg stadium worden gehoord. Daarnaast was de hoop dat de werkwijze bij zou dragen aan doelmatige uitvoering van het werk, doordat vroege regie de doorlooptijd van zaken kan verkorten en schaarse (zittings)capaciteit gericht ingezet kan worden. Tot slot zou Cascade bij kunnen dragen aan het werkplezier van CRvB-medewerkers. Met de opzet en evaluatie van het project hoopte de CRvB informatie te verkrijgen ten behoeve van besluitvorming over een toekomstig structureel in te richten optimaal verlopend regiewerkproces.

Werkwijze van Cascade

Bij de Cascade-werkwijze is met twee verschillende vormen van een intake geëxperimenteerd. Ongeveer zestig bijstandszaken werden aselekt gekozen voor behandeling in het project. In de helft van die zaken voerde een juridisch medewerker een telefonische intake uit. Deze had daarvoor een speciale vaardigheidstraining gevolgd. In de andere helft van de zaken vond een schriftelijke intake via een vragenformulier plaats. De brieven met de uitnodiging voor het houden van een telefonisch intakegesprek of voor het invullen van een schriftelijk intakeformulier werden verstuurd naar de procesvertegenwoordiger van het bestuursorgaan en de betrokkene in persoon.¹⁸

Bij beide vormen van de intake werd gevraagd naar belangen, behoeftes en doelen van partijen, en bijvoorbeeld ook of er nog meer procedures tussen partijen liepen en of er bereidheid en ruimte bestond om te onderzoeken of een alternatieve oplossing bereikt kon worden. Van het telefonische intakegesprek werd een verslag gemaakt en aan beide partijen gezonden. Ook werden ingevulde schriftelijke intakeformulieren aan de wederpartij toegezonden.

Na de intake screende de juridisch medewerker de zaak inhoudelijk aan de hand van de belangrijkste stukken en vond een kort triagegesprek tussen de raadsheer en de juridisch medewerker plaats. Op basis van de uitkomsten van de intake en het triagegesprek besloot de raadsheer naar welke behandelwijze – op maat – de zaak werd toegeleid. Daarvoor bestaan verschillende opties. Zo kan nader (schriftelijk) vooronderzoek nodig zijn, zoals vragen om schriftelijke inlichtingen of inschakeling van een deskundige. Verder kan ervoor worden gekozen om een zaak te verwijzen naar mediation of kan aan partijen schriftelijk handvatten worden gegeven om te onderzoeken of ze samen een schikking kunnen bereiken. Naast agendering op een reguliere enkel- of meervoudige zitting kan een

¹⁸ De gemachtigde van betrokkene, vaak advocaat, kreeg wel een afschrift van die brief en werd zo dus wel van tevoren geïnformeerd over de uitnodiging voor een intake. Hij had hierdoor de mogelijkheid om de telefonische intake voor te bespreken met zijn cliënt en/of, zo mogelijk en wenselijk, bij het telefonische intakegesprek aanwezig te zijn, dan wel het schriftelijk intakeformulier samen in te vullen.

zaak ook zonder zitting worden afgedaan, worden gepland op een (digitale) inlichtingencomparitie of op een zogenoemde GOO-zitting¹⁹ met meer tijd en waar een extra getrainde raadsheer zelf als bemiddelaar optreedt. Dit betekent niet langer een eenvormig werkproces van zitting en schriftelijke uitspraak, maar een zaak- en partijgerichte aanpak met een waaier aan behandelvormen en verschillende uitstroombmodaliteiten, met als doel hogere want toegespitste kwaliteit, kortere doorlooptijd en gemiddeld lagere kosten voor partijen en de Rechtspraak.

Resultaten van het project

Onderzoeksbureau Andersson Elffers Felix (AEF) voerde na afloop van het project Cascade een onafhankelijk evaluatieonderzoek uit om de resultaten van het project en de ervaringen met de werkwijze van zowel betrokkenen bij de Centrale Raad van Beroep als procespartijen in kaart te brengen. We vatten de belangrijkste uitkomsten op deze plek samen, en verwijzen naar het volledige rapport voor verdere cijfermatige en methodologische onderbouwing.²⁰

1. Cascade slaagt er veelal in om de meest passende behandelwijze te kiezen voor een zaak

Uit de evaluatie komt naar voren dat in bijna alle gevallen de zaak daadwerkelijk volgens de in het triagegesprek gekozen behandelwijze werd afgedaan. Dat laat zien dat met de 'triage' die aan de start van Cascade plaatsvindt de meest passende behandel-/afdoeningswijze kan worden gekozen. De interviews met procespartijen ondersteunen dit beeld: geïnterviewden herkennen dat gekozen behandelwijzen aansluiten bij hun wensen en belangen.

De evaluatie laat zien dat het waardevol is dat, waar dat in eerdere pilotprojecten nog niet gebeurde, in Cascade óók het perspectief van procespartijen wordt betrokken bij het vroegtijdig toeleiden van zaken naar een zo goed mogelijke behandelwijze. Zo is het bijvoorbeeld goed mogelijk dat uit de intake naar voren komt dat voor partijen geen principiële rechtsvragen spelen, terwijl de CRvB vanuit zijn perspectief wel geneigd zou zijn om die voorop te stellen. Dat kan zorgen voor een andere afweging voor de behandelwijze. Ook kan uit de intake blijken dat er meer kwesties of zelfs procedures tegelijkertijd spelen, waardoor die (waar mogelijk) gevoegd kunnen worden behandeld.

2. Cascade zorgt voor kortere doorlooptijden

Uit de evaluatie blijkt dat zaken binnen Cascade aanmerkelijk sneller zijn behandeld dan in de reguliere procedure en de werkwijze met 'vroege regie' die de CRvB al langer toepast.²¹ Dat leidt tot de conclusie dat het vroegtijdige inzicht in de zaken, die het resultaat is van de uitvraag bij partijen, de CRvB in staat stelt om zaken sneller af te doen.

¹⁹ Gericht Op Oplossing, zie voor meer informatie over deze behandelwijze Bootsma, Stoeper & Schulmer 2021.

²⁰ Van Duijneveldt, Van der Meulen & Schelfhout 2025.

²¹ De vergelijking met de reguliere procedure kent zijn beperkingen, o.a. omdat de aantallen zaken in de reguliere procedure en de twee innovatieve projecten van een andere orde van grootte zijn, en ook omdat er andere factoren van invloed zijn op doorlooptijden. Verschillen kunnen dus niet volledig worden toegeschreven aan het behandelen van zaken binnen Cascade.

3. *Cascade draagt bij aan doelmatige zaaksbehandeling, maar heeft méér te bieden*

Uit de evaluatie kan al gauw het beeld omhoogkomen dat Cascade primair een instrument is om de efficiëntie van het rechterlijk bedrijf te vergroten. De werkwijze brengt inderdaad de nodige voordelen op dat vlak met zich mee. Zo worden doorlooptijden korter. Ook worden er, waar passend, tijdsbesparende alternatieve afdoeningswijzen ingezet, waarin bijvoorbeeld geen tot in de juridische finesses uitgewerkte uitspraak hoeft te worden geschreven, als de zaak daar niet om vraagt.

Ook hier blijkt het meerwaarde te hebben dat partijen zijn gehoord in een vroeg stadium, op verschillende manieren. Ten eerste wordt er minder energie en tijd geïnvesteerd in (het verkennen van) een afdoeningswijze die niet aansluit bij de wensen van partijen. Daarnaast worden zaken minder vaak kort voor de zitting ingetrokken. In de reguliere procedure gebeurt dat in ongeveer een op de vijf zaken. Zaken zijn op dat moment al volledig voorbereid door rechters en ondersteuning, waardoor veel capaciteit verloren gaat. Dat zaken minder vaak kort voor de zitting worden ingetrokken is een gevolg van de werkwijze: partijen kunnen namelijk – naar aanleiding van regievragen van de Centrale Raad van Beroep – eerder een inschatting van hun kansen maken en zich bezinnen op een alternatieve uitkomst. Zij schikken hun zaak en/of trekken deze al voor het plannen van een zitting in. Ten derde kan zittingscapaciteit beter worden benut: raadsheren geven aan dat zij regelmatig op zitting sneller kunnen doorschakelen naar die kernpunten in het geschil die echt verdieping vragen tijdens een mondelinge behandeling, omdat de voorgeschiedenis al aan de orde is gekomen tijdens de intake.

Dit rechtvaardigt de conclusie dat Cascade veel meer is dan een instrument dat de doelmatigheid van de hogerberoepsprocedure bevordert, in termen van efficiënte roostering, doorlooptijden, etc. De intake bij partijen brengt ook belangrijke voordelen met zich mee op het gebied van procedurele rechtvaardigheid en *agency* van partijen – de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de manier waarop de CRvB de zaak behandelt. Daarop gaan we hierna verder in.

Ervaringen van betrokkenen met de Cascade-werkwijze

In het evaluatieonderzoek zijn interviews afgenomen met een breed scala aan betrokkenen bij Cascade. Daarin is gevraagd naar hun ervaringen met de werkwijze. De belangrijkste bevindingen zijn hieronder kernachtig samengevat.

1. *Burgers waarderen de ruimte om hun verhaal te doen tijdens de intake*

De betrokken burgers (bijstandsgerechtigden) die zijn gesproken over hun ervaringen met het intakeformulier of -gesprek, zijn hierover doorgaans heel positief. Zij vinden het prettig om hun kant van het verhaal op deze wijze te kunnen doen. Ze voelen zich gehoord. Geen van de geïnterviewden vond het een probleem dat het intakegesprek niet met een rechter, maar met een juridisch medewerker plaatsvond.

rechtstreeks 2/2026 Cascade bij de CRvB: met vroege regie investeren...

2. *Professionele betrokkenen zijn positief, maar moeten ook wennen aan een nieuwe werkwijze*

Advocaten en procesvertegenwoordigers van bestuursorganen zien nagenoeg zonder uitzondering ook veel meerwaarde in de Cascade-werkwijze. Zij noemen het bijvoorbeeld waardevol dat standpunten en belangen al voorafgaand aan de zitting inzichtelijk worden en niet pas op zitting, waardoor er tijd en ruimte ontstaat om bijvoorbeeld nader tot elkaar te komen. Ook wordt het vaak gewaardeerd dat de CRvB door gerichte vragen te stellen in de intake aandacht vestigt op mogelijkheden voor alternatieve afdoeningswijzen. Verder wordt genoemd dat de intake helpt om meer aandacht te krijgen voor 'de mens achter de zaak'.

Uit de gesprekken met juridische professionals komt tegelijkertijd naar voren dat sommigen van hen nog moeten wennen aan de op onderdelen gedejuridiseerde werkwijze die Cascade is. Zo worden verslagen van de intakes over en weer gedeeld tussen partijen. Sommige advocaten wijzen op de risico's hiervan: ofwel geven partijen hun onderhandelingsruimte hierdoor weg, ofwel zij kiezen ervoor om (met dit risico in het achterhoofd) niet volledig open kaart te spelen tijdens het intakegesprek, waardoor het een deel van zijn meerwaarde verliest. Ook wordt in deze gesprekken aandacht gevraagd voor de rol van de advocaat tijdens de intake – die is op dit moment niet vastgelegd, maar advocaten menen dat dit wel van belang is om hun rol goed te kunnen vervullen.

3. *Betrokken medewerkers van de CRvB ervaren dat Cascade hun werkplezier verhoogt*

Medewerkers van de CRvB die meewerkten aan het project hebben de ervaring dat Cascade bijdraagt aan verhoging van hun werkplezier. Zij hebben de ervaring dat de triage ervoor zorgt dat er vaker een passende behandelwijze wordt gevonden. Dat *an sich* is al positief voor de mate waarin zij ervaren betekenisvol werk te doen. Maar zij ervaren bijvoorbeeld ook dat het heel prettig is dat minder zittingen uitvallen, of dat minder vaak zaken 'voor niks' tot in detail worden voorbereid, omdat de triage uitwijst dat een alternatieve afdoeningswijze beter past. Rechters waarderen de intensieve samenwerking met gerechtsjuristen in het bepalen van de best passende route. En voor gerechtsjuristen is het directe contact met partijen in de voorfase een verrijking van hun werkzaamheden.

Afsluitende reflecties

Bij de CRvB worden de bevindingen van Cascade betrokken bij de besluitvorming over een nieuw in te richten werkproces. De resultaten van Cascade zijn ook, samenvattend, bemoedigend en verdienen in onze ogen navolging. Dat roept de vraag op: als toepassing van een vorm van triage na intake – ook in de rechtspraak – zo goed werkt, waarom gebeurt dat dan niet al lang en overal?

Een eerste antwoord is dat de rechtspraak simpelweg niet gewend is om op deze manier te werken. Van oudsher wordt er *zittingsgericht* gewerkt en de omslag naar deze *zaaksgerichte* manier van werken is dermate ingrijpend dat die niet van de een op de andere dag is gemaakt. Het vraagt aanpassingen van werkprocessen over de volledige breedte van de rechterlijke organisatie.

Ook moeten de randvoorwaarden op orde worden gebracht die nodig zijn om vroege regievoering en behandeling op maat duurzaam te kunnen implementeren. Gedifferentieerde zaaksbehandeling kan niet plaatsvinden als het hele proces en alle middelen gericht zijn op het standaard op zitting agenderen van zaken. Er moet geïnvesteerd worden in en gestuurd worden op innovatie in ondersteunende processen: een goed functionerend administratief proces, een gebruiksvriendelijk workflow managementsysteem,²² zaaksgerichte aansturing en inroostering en aangepaste zaakstoedeling. Verder moet anders worden gedacht over de wijze waarop gerechtsjuristen kunnen worden ingezet en moeten zij onder meer vaardigheidstrainingen kunnen krijgen. Een heldere rechtsstatelijke verankering van deze inzet hoort daar ook bij. Innovatie wordt in de rechtspraak als (in)spannend ervaren en verloopt moeizaam.²³ De ontwikkel- en implementatieagenda van de interne ICT-dienstverlener van de Rechtspraak staat al propvol. Ook de werkdruk en waan van de dag²⁴ maken dat de gerechten weinig tijd hebben en ruimte zien om deze transitie te kunnen maken. Vooralsnog vindt er bij de gerechten dan ook alleen op kleine en lokale schaal navolging van het project Cascade plaats.²⁵

Een volgende *bottleneck* die opgelost moet worden heeft te maken met de financieringssystematiek binnen de rechtspraak. De financiering van de gerechten die grotendeels bij wijze van outputbesteding geschiedt, nodigt niet uit tot het voeren van regie en het sturen op alternatieve afdoeningswijzen.²⁶ Een belangrijke stap die de Raad voor de rechtspraak in dit kader recent heeft gezet, is het bieden van betere financiering van zaken die op een alternatieve manier door regievoering uitstromen en waar voorheen slechts een minimale vergoeding tegenover stond.²⁷ Daarmee komt de bestuursrechtspraak echter nog niet uit. Er is gelet op de toenemende werkbelasting een noodzaak om de financiering van de bestuursrechtspraak te versterken.²⁸

Ook het procesrecht behoeft aanpassing. Er zijn in de literatuur recent voorstellen voor wetswijzigingen geopperd die regievoering en maatwerkbehandeling eenvoudiger en doelmatiger maken. Deze voorstellen bevatten nuttige ideeën die de 'gereedschapskist' van de bestuursrechter kunnen uitbreiden en zeker kunnen bijdragen aan verdere implementatie.²⁹

²² Nu wordt veelal gewerkt met zittingsrolijsten en door de betrokkenen zelf samengestelde Excel-bestanden.

²³ Zie over de moeite die de rechtspraak heeft om duurzaam en integraal te innoveren het visitatierapport 2022-2023.

²⁴ Bijvoorbeeld gelet op de verwachte toename aan zaken en daarvoor benodigde capaciteit als gevolg van het Asiel en migratiepact en omzetting naar nationale regelgeving.

²⁵ Zoals bij de rechtbank Rotterdam in arbeidsongeschiktheidszaken.

²⁶ Zie over de beperkingen van outputbesteding, waaronder het ontbreken van prikkels voor kwaliteitsbevordering, Koopmans e.a. 2021.

²⁷ Zie hierover de positieve reactie van de minister over een aanpassing in het bestedingssysteem (zodat het voeren van regie niet alleen de procespartijen en de samenleving ten goede komt, maar ook financieel aantrekkelijker wordt), de Kamerbrief over financiering Rechtspraak van 25 april 2024, *Kamerstukken I* 2020/21, 35300, C en de begrotingsbrief 2026 van de Raad voor de rechtspraak van 8 december 2025.

²⁸ Zie ook de oproep daartoe in De Poorter & Uylenburg 2026.

²⁹ Zie Verhoeven & Winter 2026 en De Poorter & Uylenburg 2026.

rechtstreeks 2/2026 Cascade bij de CRvB: met vroege regie investeren...

Het vergt centrale aansturing, visie en durf om al deze veranderingen in gang te zetten en door te voeren en de kosten voor de baten uit te laten gaan. Kortom: er is regie nodig op de implementatie van vroege regie. De noodzaak daarvoor is hoog: het is maatschappelijk niet uit te leggen dat de Rechtspraak het potentieel van triage onbenut laat en daardoor dure bestuursrechtelijke 'operaties' verricht waar niemand op zit te wachten, simpelweg omdat er maar één mal is waar elke zaak doorheen wordt geduwd. Cascade laat zien dat het anders kan. Daarom is er nu snel actie nodig om te voorkomen dat er een bestuursrechtelijke variant komt op het aloude cliché: 'operatie geslaagd, patiënt overleden', namelijk: 'zitting gepland, rechtzoekende ontevreden', of nog erger: 'inmiddels overleden'.

Literatuur

Barendrecht 2025

M. Barendrecht, *Productieve procedures. Een werkzame rechtsstaat*, Den Haag: HiiL 2025.

Bootsma, Stoepker & Schulmer 2021

J.N.A. Bootsma, G.J. Stoepker & F.M.E. Schulmer, 'Pannenkoeken en koud water. Over de GOO-behandeling bij de Centrale Raad van Beroep', *Gst.* 2021/88.

Van Duijneveldt, Van der Meulen & Schelfhout 2025

I. van Duijneveldt, W. van der Meulen & D. Schelfhout, [Evaluatierapport project Cascade, Centrale Raad van Beroep](#), september 2025.

Van Everdingen & Hennevelt 2026

M. van Everdingen & M.T.M. Hennevelt, *Complexiteit en vereenvoudiging gezien vanuit het belastingrecht en socialezekerheidsrecht* (VAR-reeks 178), Den Haag: Boom juridisch 2026.

Koopmans e.a 2021

C. Koopmans e.a., *Continuïteit in de bekostiging van politie, openbaar ministerie en rechtspraak*, Amsterdam: maart 2021.

Marseille 2025

A.T. Marseille, *Behandeling van bezwaarschriften door gemeenten anno 2025*, Rijksuniversiteit Groningen 2025.

Marseille 2026

A.T. Marseille, 'De (machts)verhouding tussen rechters en gerechtsjuristen bij de Raad van State', *NTB* 2026/123.

Marseille e.a. 2025

A.T. Marseille e.a., 'Horen en adviseren in bezwaarprocedures: intern of extern?', *Gst.* 2025/7590.

De Poorter & Uylenburg 2026

J.C.A. de Poorter & R. Uylenburg, 'Versnelling van bestuursrechtspraak: mogelijkheden voor een verdere stroomlijning van het bestuursrechtelijk hoger beroep', *NTB* 2026/92.

Scheltema 2026

M. Scheltema, 'Ziet de burger het bestuursrecht vastlopen? En wat kan hij bijdragen?', nederlandrechtsstaat.nl, blog 9 april 2026.

Stoepker & Schulmer 2020

G.J. Stoepker & F.M.E. Schulmer, 'Experimenten met het vooronderzoek', in: *Experimenten in het bestuursprocesrecht* (preadviezen jonge VAR 2020), Den Haag: Boom juridisch 2020.

Venderbos, Stoepker & Schulmer 2026

M.W. Venderbos, G.J. Stoepker & F.M.E. Schulmer, 'Van 'des werkmans beste vriend' naar menselijke maat? De Centrale Raad van Beroep en het responsieve bestuursrecht', *NTB* 2026/3.

Van der Velden, Euwema & Koetsenruijter 2010

L. van der Velden, M. Euwema & C. Koetsenruijter, *Prettig contact met de overheid. Een effectieve informele aanpak van aanvragen, zienswijzen, klachten en bezwaren*, Den Haag: Ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 2010.

Verhoeven & Winter 2026

M.J.H.M. Verhoeven & H.B. Winter, *Loopt het bestuursrecht vast?* (VAR-reeks 178), Den Haag: Boom juridisch 2026.

Visitatiecommissie 2023

Visitatiecommissie, *Kwaliteit van rechtspraak: versterking door samenwerken. Visitatierapport van de Rechtspraak 2022-2023*, De Rechtspraak 2023.

Winter 2024

Jaap Winter, *Verkenning Werkdruk Rechtspraak en Openbaar Ministerie - Werken aan echte oplossingen*, Amsterdam: NVvR 2024.

De mondelinge behandeling na aanbrenge, hoe werkt dat bij het hof Den Haag?

Interview met Margot van Cleef-Metsaars, Daphne Schreuder en Peter Verbeek

Bert Marseille

Tekst: Sandra van Noord

Voor dit nummer over regie in de voorfase past ook een bespreking van de mondelinge behandeling na aanbrenge (MBnA) bij de hoven. Hierover spreekt redactielid Bert Marseille met drie raadsheren en selecteurs van het hof Den Haag: Margot van Cleef-Metsaars, Daphne Schreuder en Peter Verbeek. Naast dat ze als raadsheer MBnA-zittingen doen, selecte(e)r(d)en zij bij een van de twee handelsteams ook de zaken die geschikt zijn voor een dergelijke zitting. Verbeek is al betrokken bij de MBnA sinds het begin ervan in Den Haag in 2007 en is in 2024 gestopt als selecteur. Schreuder is selecteur sinds 2016. En sinds de pool van selecteurs is uitgebreid van twee naar vier maakt ook Margot van Cleef-Metsaars deel uit van dit gezelschap.¹

Wat houdt de methode in essentie in en wat is de grootste afwijking van de klassieke manier van behandelen van zaken?

Peter Verbeek (PV): Het is een mondelinge behandeling, laten we dat vooropstellen. Dus het is een directe interactie tussen de rechter en partijen. Het is een zitting die bepaald wordt binnen een aantal weken nadat de zaak bij ons hof is aangebracht, dus aan het begin van de appelprocedure. Dat is belangrijk, omdat er in appel dan nog geen stukken zijn gewisseld. Er zijn nog geen schriftelijke argumenten ingediend. Het is dus eigenlijk een voortzetting van het mondelinge discours zoals dat bij de rechtbank al gevoerd was, maar dan voor een andere rechter, een rechter die in hoger beroep de zaak nog eens bekijkt. En het belangrijkste element ervan is – tegenwoordig – dat we proberen om de zaak tot een goed einde te brengen, in samenspraak met partijen, dus om een oplossing te vinden. Dat doen we in een zitting van ongeveer anderhalf à twee uur.

¹ Naast Margot van Cleef-Metsaars en Daphne Schreuder zijn er in het handelsteam waarvan zij deel uitmaken nog twee andere selecteurs. Ook in het andere handelsteam zijn er vier selecteurs en een aantal raadsheren die MBnA's doen. De teams hebben ieder een eigen zakenpakket, maar in beide teams worden ook generieke zaken gedaan, zoals algemeen contractenrecht.

Klopt het dat jullie, op het moment dat die zitting wordt gehouden, wel al beschikken over enige stukken?

PV: Ja, maar als we selecteren hebben we alleen het vonnis en de appeldagvaarding. In de appeldagvaarding staat eigenlijk niks inhoudelijks, in het vonnis natuurlijk wel. We beschikken dan nog niet over de onderliggende processtukken: de eis en het antwoord en het proces-verbaal van de zitting in eerste aanleg. De selectie van zaken voor de MBnA doen we op basis van wat er in het vonnis staat. Als de zaak wordt geselecteerd en er wordt een datum voor de zitting bepaald, dan worden ook de verdere stukken in eerste aanleg aangeleverd door partijen.

Margot van Cleef-Metsaars (MvCM): De MBnA-werkwijze is alleen mogelijk in dagvaardingszaken in hoger beroep. Daarbij is het voldoende om in de dagvaarding te zeggen 'ik ben het niet eens met het vonnis' en dan hoeft je nog geen gronden of grieven in te dienen. Daarom kunnen wij dus een schikkingscomparitie gelasten vóór alle stukkenwisseling. Dan heb je alleen maar een dossier uit de eerste aanleg en daarom noemen we het ook 'na aanbrengen' – van de dagvaarding.

Moet het altijd een dagvaarding zijn en geen verzoekschrift?

MvCM: Ja, op dit moment helaas nog wel. In een verzoekschriftprocedure heb je direct de gronden al en dan moet er een termijn voor verweer komen. In het arbeidsrechtcluster hebben we onderzocht of we daarin ook MBnA-zaken kunnen doen, maar dat is nog *work in progress*. In het familierecht worden inmiddels ook MBnA's gedaan in dagvaardingszaken, voor de verzoekschriften ook (nog) niet.

PV: Eigenlijk helpt de verzoekschriftprocedure niet in dit verband. We zijn blij met de dagvaardingsprocedure omdat je daar partijen meteen voor een zitting bijeen kunt roepen voordat ze in hoger beroep hun standpunten op schrift hebben gesteld.

Wat weten jullie van de zaak wanneer jullie de zittingszaal betreden?

Daphne Schreuder (DS): Je hebt alle stukken die gewisseld zijn bij de eerste rechter, de rechtbank. Dat zijn meestal een dagvaarding, een conclusie van antwoord, soms het proces-verbaal van de zitting, en het vonnis. Soms is er een tussenvonnis geweest en is de procedure daarna nog verder gegaan, bijvoorbeeld door bewijslevering. Dat mondt meestal uit in een eindvonnis, dus een eindbeslissing van de rechtbank. Wij gaan verder vanaf dat punt, nadat een van de partijen door het uitbrengen van een appeldagvaarding heeft gezegd 'ik ben het hier niet mee eens'. In de appeldagvaarding staan meestal nog geen gronden. Vervolgens wordt de zaak bij ons hof aangebracht, zoals dat heet. Op dat moment weten wij nog niet wat de bezwaren zijn, dat moeten we op die zitting horen. Het normale verloop van de procedure in hoger beroep is dat degene die in hoger beroep komt, na het aanbrengen een stuk indient. Dat noemen wij de memorie van grieven, en daarin staat waarom hij het niet eens is met het vonnis van de rechtbank. Daar mag de ander op reageren, dat heet een memorie van antwoord. Er zijn dus altijd twee stukken in hoger beroep, grieven en antwoord. Maar ten tijde van het houden

rechtstreeks 2/2026 De mondelinge behandeling na aanbrengen, ...

van de MBnA zijn die twee stukken er nog niet. Dus wij gaan op die zitting vragen: u hebt al een hele procedure afgerond. Iemand is het er niet mee eens. Hoe nu verder? Wilt u nog een hele procedure bij het hof opnieuw doen? Of kunnen we nu toch nog weer eens kijken of u er wél uit kunt komen?

Is het een voordeel van het concept dat jullie aan het begin van de zitting nog niet weten wat de argumenten zijn van degene die hoger beroep heeft ingesteld?

MvCM: Ja, dat kan juist helpen, want dan ligt het speelveld nog open. Een partij die hoger beroep instelt omdat hij bezwaar heeft tegen het vonnis, krijgt in de MBnA de gelegenheid om te vertellen waar de pijn zit – niet alleen op juridisch of feitelijk niveau, maar ook op menselijk vlak of gewoon dat een vonnis averechts uitwerkt in de praktijk. En misschien heeft die ander ook wel een bezwaar tegen dat rechtbankvonnis. Je kunt het daar gewoon met partijen over hebben. Het scheelt partijen natuurlijk kosten en tijd als zaken vroegtijdig worden opgelost.

PV: Het is dan nog heel dynamisch, het beweegt nog. Want als je eenmaal stukken indient, als je je bezwaren in hoger beroep geuit hebt, en je hebt geantwoord, dan heeft de Hoge Raad uitgemaakt dat dát de omlijning van het debat vormt. Daar mogen wij dan vervolgens in principe niet meer buiten gaan. Maar dat rondje heb je dus nog niet, waardoor het allemaal nog wat fluide is wat partijen zeggen, willen of beogen.

Worden partijen uitgenodigd voor een MBnA-zitting, en zijn ze dan verplicht te komen?

PV: Partijen worden opgeroepen, dus het is een vrij duidelijke instructie om te komen. Er zijn natuurlijk gevallen waarin partijen niet willen, omdat ze het nut er niet van inzien of al overleg gehad hebben na het vonnis en er niet uit zijn. Dan kunnen ze wel een bericht sturen naar het hof dat ze niet willen komen. De rechter die is aangesteld om die zitting te doen kijkt dan of dat een valide bezwaar is. Over het algemeen gaat de zitting niet door als beide partijen niet willen, en doorgaans wel als maar één partij niet wil.

DS: Dat is niet bij alle hoven hetzelfde. De andere hoven hebben als uitgangspunt dat als een van partijen wil komen, de zitting altijd doorgaat, en als ze geen van beide willen, de zitting niet doorgaat. Dat is bij ons over het algemeen ook de praktijk, maar wij laten wel ruimte voor maatwerk. Bijvoorbeeld als een partij echt niet wil komen omdat hij bedreigd is door de wederpartij.

MvCM: Ik stuur nog wel eens een bericht, via de griffie, om te checken of er toch bereidheid bij partijen is om een MBnA-zitting te houden. Het is soms een balanceeract. Want je steekt er als rechter tijd in: je leest het dossier in eerste aanleg, je vormt je een beeld van de zaak, hoe die zou moeten aflopen, je gaat een paar uur met partijen zitten. En als partijen en hun advocaten dan zonder enige oplossingsbereidheid binnenkomen omdat ze er nu eenmaal moeten zijn, dan kan het een *waste*

of time zijn. Niettemin zie je die bereidheid vaak ook de goede richting op kantelen gedurende de zitting, als een partij merkt dat een minnelijke schikking voor hem of haar toch voordelen kan hebben boven doorprocederen.

PV: Daarnaast moet niet alleen de advocaat komen, ook de partijen moeten persoonlijk aanwezig zijn ter zitting. Want ook bij het maken van eventuele procesafspraken is het belangrijk dat de partijen zelf op de zitting aanwezig zijn. Als je dus niet een schikking bereikt, maar je spreekt wel af dat er andere dingen nog moeten gebeuren, dat er bijvoorbeeld zaken moeten worden uitgezocht, dan is het handig en verstandig dat partijen er zelf bij zijn.

Hoe ingewikkeld is de selectie?

MvCM: Het is steeds balanceren tussen wat ruimer selecteren of niet. Want aan de hand van het onderwerp van het juridische geschil kun je niet altijd een inschatting maken. Het heeft ook heel erg te maken met de partijen, hun conflict en soms weten we nog helemaal niet hoe de interactie tussen de partijen is. Bij een heel ingewikkelde juridische kwestie is het misschien best de moeite waard om te kijken of partijen tot elkaar kunnen komen in een MBnA. De kleinere kantonzaakjes, die selecteren we sowieso, en ook de middelgrote zaken waar we wel een mogelijkheid in zien. Dat is een kwestie van inschatting en jarenlange ervaring. Soms selecteren we op expertise, bijvoorbeeld een lastige ondernemingsrechtelijke kwestie over bestuurdersaansprakelijkheid, omdat we daar wel rechters voor weten die daar heel goed in zijn.

DS: Een MBnA kost een raadsheer die dat gaat doen ook tijd. Als de zaak niet geschikt wordt, heeft die tijd eigenlijk niet tot een eindproduct geleid. Want die raadsheer houdt die zaak niet per se onder zich. Je wilt partijen iets bieden, maar je wilt er ook een zekere mate van efficiency mee bewerkstelligen. En als je een hele grote zaak helemaal moet lezen en begrijpen, en er wordt niet geschikt, dan heb je wel heel veel tijd besteed zonder dat dat tot een tastbaar resultaat heeft geleid. Dus dat is ook een overweging bij de selectie. Soms loont het toch ook wat grotere zaken te selecteren. Het is ook mooi als zo'n grote zaak aan het begin van het hoger beroep toch geschikt blijkt te kunnen worden.

Welke zaken worden voor een MBnA-zitting geselecteerd?

DS: Een zaak wordt bijna altijd voor MBnA geselecteerd als het gaat om een gering geldelijk belang en een dun dossier – tenzij het een 'proefprocedure' over een onderwerp is waar partijen gewoon een uitspraak willen. Een wat grotere zaak wordt ook geselecteerd als de selecteur de indruk heeft dat er wel een schikking in kan zitten, of dat het in ieder geval belangrijk is om een poging te doen. Dat kan zijn als er een particulier bij betrokken is, als het gaat om partijen die lang hebben samengewerkt of als de indruk bestaat dat een uitspraak het probleem niet echt oplost. En vergeet niet: partijen die het beide graag willen, kunnen altijd om een MBnA vragen.

Zaken worden bij jullie in beginsel meervoudig behandeld, toch? Hoe verhoudt zich dat tot de ‘enkelvoudige’ behandeling van de MBnA?

DS: Ja, in hoger beroep worden alle zaken meervoudig behandeld en beslist. Maar een MBnA is er niet op gericht informatie te verkrijgen die je nodig hebt om een beslissing te kunnen nemen, maar om de mogelijkheden van een schikking te bespreken. Alles wat tijdens de MBnA wordt besproken, ook de inhoudelijke vragen over de zaak, staat in het teken van dat doel: onderzoeken of de uitgewisselde informatie kan bijdragen aan een schikking. Daarom hoeft de MBnA niet meervoudig te worden gehouden.

Als het niet lukt om een schikking te treffen, valt de zaak dan weer terug in de reguliere procedure, waarin er drie raadsheren op worden gezet?

PV: De zaak gaat dan eerst naar de rol voor stukkenwisseling. Daar moeten de memorie van grieven – de bezwaren tegen het vonnis – en het antwoord worden ingediend. En dan kunnen partijen een beslissing, of eerst nog een zitting voor een meervoudige kamer vragen.

MvCM: Als een MBnA niet tot een schikking heeft geleid, dan is het afhankelijk van meerdere omstandigheden of die raadsheer ook in de meervoudige combinatie zit die de beslissing neemt.

DS: Het gebeurt bij ons zelden dat de MBnA-rechter op de meervoudige zitting zit. Niet omdat we dat niet willen, maar gewoon omdat het roostertechnisch niet lukt. De MBnA heeft niet het doel om informatie uit te vragen die nodig is voor de beslissing. Van de MBnA wordt daarom in de regel ook geen inhoudelijk proces-verbaal opgemaakt. Na de MBnA mogen partijen immers nog alles opschrijven wat ze aan het hof willen meegeven. Daarom is het ook niet zo erg als de raadsheer die de MBnA deed daarna niet meer op de zaak zit.

De Hoge Raad heeft in een arrest deze werkwijze goedgekeurd. De raadsheren die de mondelinge behandeling na stukkenwisseling hebben gedaan, moeten ook aan de beslissing deelnemen. Maar dat geldt dus niet voor de MBnA die als hoofddoel heeft een schikking te beproeven. Andersom bestaat er ook geen regel dat de raadsheer die de MBnA heeft gedaan, niet na stukkenwisseling op de zaak kan zitten.

Dat verschaft jullie speelruimte?

PV: Jazeker. En efficiency. Want als de zaak wordt geschikt, dan heeft maar één rechter tijd aan die zaak besteed.

Gaat schikken makkelijker als je alleen zit dan met drie rechters?

MvCM: Dat is lastig te zeggen, want wij zien dat er ook nog redelijk veel wordt geregeld in meervoudige context. Juist het feit dat drie rechters partijen en hun advocaten ten volle gehoord hebben, en dat – in sommige gevallen – een voorlopig oordeel wordt gegeven door een voltallige combinatie die een handreiking meegeeft hoe de zaak moet aflopen, wordt door partijen en advocaten als prettig én effectief ervaren.

PV: Daarom doen we sommige zaken ook meervoudig op de MBnA. Voor letselschadezaken die vaak complex en emotioneel geladen zijn, hebben we ook de MBnA in een meervoudige combinatie bedacht. Dat is de uitzondering op de regel. Juist omdat je elkaar dan goed kunt aanvullen en de onderwerpen die je op zitting wilt bespreken ook onderling kunt verdelen.

Jullie hebben al vele voordelen genoemd van de MBnA-methode. Maar zijn er ook nadelen?

DS: Ja, er zijn mogelijk nadelen. Als een MBnA niet tot een schikking leidt, begint daarna pas het schriftelijke deel van de procedure en duurt het geheel dus iets langer. Daarnaast móéten partijen bij het hof met een advocaat komen, ook naar de MBnA. Het kost partijen daarom ook geld. Dus als de MBnA geen schikking oplevert, dan heeft dat voor partijen als nadeel dat de procedure wat langer duurt en dat ze wat meer kosten hebben gemaakt.

Als de MBnA niet tot een schikking leidt levert dit ook voor het hof enig efficiencyverlies op. Want een raadsheer heeft daar ook een dag aan besteed, met voorbereiden en zitten. En dat heeft dan op dat moment schijnbaar in ieder geval geen tastbaar resultaat opgeleverd. Dat zou je als nadeel kunnen zien. Ik vind zelf dat de voordelen heel erg opwegen tegen de nadelen.

PV: Een voordeel kan nog zijn dat ook als het niet lukt een schikking te bereiken, de zaak wel scherper in beeld is gekomen. Denkbaar is dat processtukken na een gehouden MBnA over het algemeen helderder zijn op de kernpunten. Maar dat is niet meetbaar.

MvCM: Ik ben een paar weken geleden met onze cijferdeskundige gedoken in de cijfers van de MBnA's van het hof Den Haag. Om eens te kijken: hoe staan we er nou eigenlijk voor? Wat interessant is, is dat je ook ziet dat er zaken worden ingetrokken of geschikt ná een MBnA. Ook de nawerking van een MBnA-zitting moet niet worden onderschat.

Bij informatie over de mondelinge behandeling na aanbrengen op de website van de Rechtspraak lezen we dat de zitting meestal plaatsvindt een paar maanden na het aanbrengen van de zaak door middel van een dagvaarding. Is dat snel of juist niet?

DS: Normaal zit er ongeveer tien weken tussen het aanbrengen van het hoger beroep en de MBnA. Eerder kan eigenlijk niet, want je hebt te maken met de volle agenda's van de advocaten en de zittingszalenplanner bij de rechtbank. Als het dan lukt om een schikking te treffen is dat heel snel.

Is schikken bij een MBnA-zitting een andere techniek dan bij een reguliere zaak, of maakt dat niet zoveel uit?

DS: Bij een reguliere mondelinge behandeling heb je vaak een tweedeling in de zitting. Je gaat eerst alles inhoudelijk bespreken, zowel feitelijk als juridisch, met als doel alles te weten te komen wat nodig is om een beslissing te kunnen nemen. Dat is dus de uitwisseling van feitelijke en juridische standpunten. En dan zeg je: nou mensen, we weten dit nu allemaal, wij kunnen een beslissing

rechtstreeks 2/2026 De mondelinge behandeling na aanbrengen, ...

nemen, maar laten we nou eens gaan kijken of we nog verder kunnen komen, dat u er vandaag zelf uitkomt. Die tweedeling heb je bij een MBnA minder. Want dat hele stuk gegevens verzamelen om een beslissing te kunnen nemen, daar ben je nog helemaal niet mee bezig. Wat het dus ingewikkeld kan maken, is dat je als partijen binnenkomen niet meteen kunt zeggen: zou u uw zaak willen schikken? Je moet wel eerst dat gesprek voeren, maar dat doe je op een andere manier. Je gaat meer vragen naar belangen: wat is voor u in deze belangrijk? Weet u zeker dat u nog een hele procedure wilt? Je vraagt soms ook wel wat over de feitelijke en juridische merites van de zaak, maar meer met als doel dat partijen hun verhaal mogen vertellen en minder met als doel dat je die informatie al moet hebben om een beslissing te nemen.

MvCM: Je bent tijdens de zitting vooral bezig om partijen en hun advocaten te begeleiden in het maken van een afgewogen keuze tussen schikken of beslissen. Wat dat betreft lijkt het toch ook wel weer op een pleidooizaak, dus in een uitgeprocedeerde zaak, daar doe je dat eigenlijk ook. Want dan ga je eerst de zaak ten gronde en alle feiten en juridische voetangels bespreken. En vervolgens krijg je het kantelmoment naar: graag zou ik met u het schikkingsgesprek voeren, en met u samen een keuze maken tussen een schikking of een uitspraak. Dat eerste deel, zoals Daphne het ook mooi beschrijft, dat kun je in een MBnA wat sneller doen. Maar de gewone inhoudelijke behandeling en bespreking van de zaak gebeurt wel. Bijvoorbeeld: het gaat in deze zaak over de juridische vraag of er een overeenkomst tot stand is gekomen. Dat is allemaal mondeling gegaan. Ik ben toch heel benieuwd: hoe is dat precies gegaan? Dat gesprek is dan deels feitelijk, maar gaat ook over de menselijke kant: waar zit de eventuele miscommunicatie tussen u beiden, en hoe moet dit geschil aflopen? Wilt u dat drie rechters gaan beslissen dat er wel of geen overeenkomst is, of weet u eigenlijk zelf wel hoe het echt zit? Je hebt misschien een andere dynamiek, een iets informelere dynamiek. En iedereen doet dat weer op zijn eigen authentieke manier.

PV: Ik denk dat de MBnA-zitting sterk gericht kan zijn op de aard van het geschil, het soort partijen dat voor je zit, de emoties die spelen, en dat je dus heel flexibel bent in de manier waarop je dat adresseert. En het kan heel erg nuttig zijn om via de korte lijn in de communicatie een doorbraak te krijgen. Je kunt ook verschillende keren schorsen bijvoorbeeld, om partijen de gelegenheid te geven het nog even te laten bezinken, goed na te denken om tot die beredeneerde beslissing te komen: ga ik dit oplossen of ga ik verder met de procedure? Dat kun je in verschillende stapjes doen. Je hebt tijd: je hebt er ongeveer anderhalf à twee uur voor bij ons en dat is veel voor een zitting als je het vergelijkt met andere zittingen. Dat zijn allemaal voordelen.

Is het ook denkbaar dat de rechtbanken dit doen of hangt dit echt aan het feit dat het een hoger beroep is?

DS: Ja, dat heeft te maken met het feit dat het hoger beroep wordt ingeleid met een appeldagvaarding op nader aan te voeren gronden. Bij de rechtbank begint de zaak met een inhoudelijke dagvaarding, waarin iemand al helemaal vertelt wat hij wil. Een ander mag daar vervolgens – op grond van *equality of arms* – op reageren. Dan heb je een dagvaarding en een reactie. Bij de rechtbank heb je dus daarna

de mondelinge behandeling na antwoord. En die heeft een dubbel doel: zowel het inhoudelijke gesprek, waarin de eiser ook weer mag reageren op het verweer, als het schikkingsgesprek. Maar je kunt dus geen zitting hebben bij de rechtbank zonder dat zelfs nog maar een stuk is ingediend, behoudens het je gezamenlijk tot de kantonrechter wenden van artikel 96 Rechtsvordering – iets wat sommige mensen wel eens proberen.

MvCM: Dat waar jij op doelt Bert, is meer een soort voorportaalachtige gedachte. Je ziet dat veel in het buitenland. In Zwitserland hebben ze het *Schlichtungsverfahren*. Dat is een verplichte bemiddelingsautoriteit, waar partijen met een conflict, behept met stukken of standpunten, voor een evaluatieve bemiddelaar komen, die niet ook de beslissende instantie is.² In Nederland hebben we dit niet. In Nederland zijn we al tweehonderd jaar gewend dat de civiele rechter naast de inhoudelijke behandeling ook met partijen praat over het beproeven van een schikking. Dat hoort gewoon bij ons als Nederlandse zittingsrechters. Ik was in Warschau voor een conferentie van de European Judges Group for Mediation (GEMME) over de rol van rechters in conflictoplossing. De Nederlandse delegatie heeft een hoofdstuk aangeleverd voor een Europees handboek en in een discussiepanel plaatsgenomen. Wij zagen toen dat men ook echt naar de Nederlandse schikkingsrechter kijkt. Omdat ons procesrecht van oudsher die rollen samenpakt en niet uit elkaar trekt. In België heb je de Kamers voor minnelijke schikking waar een mediationrechter of bemiddelaar met partijen probeert het conflict op te lossen. Deze rechters zijn geen beslissers en alles wordt onder vertrouwelijkheid gedaan. Schikken en beslissen wordt ook hier ‘apart gezet’, schotten ertussen. In Duitsland gebeurt dat bij de *Güterrichter*. Dat heeft wat mij betreft grote voordelen.

Maar Nederlandse civiele rechters zijn al tweehonderd jaar gewend om als verzoeningsrechters conflicten tussen burgers te beslechten en op te lossen. Daar zit ook een kracht in en de MBnA-praktijk is een heel mooi voorbeeld van een vroegtijdige interventie, gericht op een oplossing die bovendien al meer dan vijftien jaar lang goed en naar tevredenheid functioneert. Dit gebeurt wel onder enige drang, want mensen worden bij tussenarrest bevolen om te verschijnen. Het oproepen van mensen voor een bemiddelingsautoriteit zou in eerste aanleg best kunnen werken.

Naar de mogelijkheid van een voorportaal in Nederland wordt verder onderzoek gedaan door Rogier Hartendorp, hoogleraar rechtspleging te Leiden, met de regiegroep innovatie. Daarnaast denk ik dat het bestuursrecht heel veel zou kunnen leren van de MBnA-praktijk, omdat je daar al een besluit hebt liggen. Je hebt er al iets onderliggends. En om dan op redelijk korte termijn met partijen te praten over: wat betekent dit probleem eigenlijk? Heeft u wel bezwaar tegen die vergunning? Of gaat het u eigenlijk om iets anders, namelijk dat uw buurman altijd zo naar doet tegen uw dochter?

Het maakt heel veel uit in wat voor procedure het is ingebed of je dit soort tijdswinst kunt creëren. Dit gaat allemaal over timing. De timing in hoger beroep is gewoon perfect, dus doen we het. En wat

² Behalve op verzoek van eiser, voor vorderingen tot CHF 2.000. Zie het onderzoek van R.H. Hartendorp e.a., *Voorportalen voor burgers en ondernemingen*, Den Haag: Boom Juridisch 2022.

rechtstreeks 2/2026 De mondelinge behandeling na aanbrengen, ...

verzoekschriften bij arbeidszaken betreft: ik zou dolgraag in arbeidszaken meteen na het ‘ik ben het niet eens met die beschikking’ met partijen gaan zitten. Dat zou winst opleveren voor partijen, en de doorlooptijden in arbeidszaken mogelijk kunnen verbeteren.

Iets minder dan de helft van onze zaken worden geselecteerd voor een MBnA, en nu wordt tussen de 45 en 48 procent daarvan geschikt. Als je daarnaast kijkt naar de cijfers van de slagingspercentages van de mediations die verwezen zijn in kanton- en civiele zaken en familiezaken, dan zie je een lager schikkingspercentage van 33 of 40 procent. Dat is voor mediation heel laag. Als partijen in een veel eerder stadium van hun conflict voor mediation kiezen zijn de slagingspercentages echt hoog: tussen de 70 en 90 procent. De mate van escalatie bepaalt dus ook welke interventie werkt. Soms is het effectiever als een rechter duidelijkheid geeft. En er is rechtsbescherming.

Je kunt op een MBnA-zitting ook zeggen: ik ga verwijzen naar de mediator. Gebeurt dat vaak? Of zeggen jullie meestal: ik kan het zelf wel?

MvCM: Een verwijzing naar mediation in een MBnA-zitting kan zinvol zijn. Ik heb laatst een langlopende schadezaak verwezen naar mediation in een bouwgeschil tussen een familiebedrijf en een aannemer waarin wel vaststond dat er aansprakelijkheid was, maar er veel gedoe was over de hoogte van het bedrag. De appeldagvaarding kwam binnen, en dan ligt de vraag voor: ga je een MBnA plannen? Ik heb toen de zaak verwezen naar mediation en dat wilden ze allebei. En die mediation is geslaagd. Liefst selecteer ik de zaken die geschikt zijn voor mediation vooraf, dus bij de MBnA-selectie. Het gebeurt niet heel vaak dat zaken naar mediation worden verwezen, je bent ook afhankelijk van de instemming van beide partijen. Wij zien de laatste tijd ook afwijzingen van één partij. Vaak is het in hoger beroep juist fijn als de rechter er ‘gewoon een klap op geeft’. Daar zijn partijen soms veel beter mee af. Dan is er duidelijkheid en kunnen ze door met hun leven. Want sommige mensen kunnen het gewoon niet zelf meer oplossen. Het conflict is te ver geëscaleerd.

Wat bedoel je met ‘een klap op geven’?

MvCM: Dat de rechter op de MBnA-zitting duidelijk zegt: naar mijn voorlopige oordeel – ook al zit ik hier nu alleen als rechter – moet het die en die kant op. U déntkt of voelt dat u gelijk heeft, maar u hééft het juridisch gezien niet. Als u nu probeert om tot een minnelijke schikking te komen, dan bent u ervan af en kunt u elkaar loslaten, verder met uw eigen leven. Dat is een schikkingsinterventie: u wilt er wel graag uitkomen, maar u weet eigenlijk niet meer ‘hoe’. Dan kan ik u helpen om er toch uit te komen. Misschien zit op een ander niveau nog een blokkade, een gevoelde onrechtvaardigheid op proces- of relationeel niveau.

Er leeft bij veel professionals de gedachte dat als er een conflict in de familie is of met burens, zelfs als het hoog geëscaleerd is, dat partijen dan zelf tot oplossingen moeten komen, bijvoorbeeld via mediation. Maar dat leidt juist niet altijd tot het beste resultaat. Want duidelijkheid, rust en zekerheid is voor mensen in conflict heel erg belangrijk. Dat kan de rechter partijen bieden, ook in een

MBnA-zitting als schikkingsinterventie. Het biedt een venster op de toekomst in positieve zin – wat nu als het conflict vandaag wordt opgelost – en negatieve zin – welke zorg heeft u, en uw naasten, als dit conflict blijft voortduren.

PV: Daarom lijkt het mij ook belangrijk om te vertellen dat wij zelf de selectie doen als raadsheren. We kijken dus zelf: moet het naar mediation, gaan we die zitting bepalen of gaat het schriftelijk verder? Het kan natuurlijk ook dat bijvoorbeeld een stafjurist selecteert, maar ik heb de neiging te denken dat we die selectie zelf eigenlijk het beste kunnen doen.

Is er altijd consensus over welke zaak naar de mediator moet, of verschilt dat ook per rechter?

MvCM: Dat is individueel, en dat is ook een van de verbeterpunten. Er is geen uniformiteit in de verwijzingsvoorziening. Het is er, maar het wordt onvoldoende benut, dat zou beter kunnen.

Ben ik aan het einde van dit gesprek nog iets belangrijks vergeten te vragen?

MvCM: Een paar jaar geleden is een klein tevredenheidsonderzoek gedaan, naar aanleiding van signalen dat er mogelijk sprake was van schikkingsdruk. Er is toen aan advocaten gevraagd: hoe heeft u de zitting ervaren? Vond u dat de rechter (te) sturend was of niet? En hoe heeft uw cliënt het ervaren? Daar kwamen gelukkig met name positieve reacties uit. Ook het feit dat je móét verschijnen is fijn, want dan moeten beiden verschijnen. Dus dan heb je toch een soort equality of arms. Er zou wat mij betreft meer onderzoek gedaan kunnen worden naar de ervaren procedurele rechtvaardigheid en schikkingsdruk.

DS: Misschien offtopic, maar wel grappig: raadsheren doen ook heel graag MBnA's, en het mogen doen van dat soort zittingen draagt bij aan het werkplezier van raadsheren. Je mag even wat informeler aan de slag, en ook als unus-rechter. Daarmee is het ook een wervingsinstrument voor het hof, 'dit mogen raadsheren ook doen, we hoeven niet alleen maar hele dikke dossiers door te nemen'. Verder: als een zaak op jouw zitting mooi wordt geschikt en mensen gaan echt bedankend weg, dat is ook zo fijn.

Eerder verschenen

2026, nr. 1	Het recht als struikelblok
2025, nr. 3	Wat als ze ons niet vertrouwen?
2025, nr. 2	Het (on)gemak van zaakstoedeling
2025, nr. 1	Constitutioneel bewustzijn van rechters